

Socialstyrelsen

Manual til metoden KRAP

Kognitiv, Ressourcefokuseret
og Anerkendende Pædagogik til
voksne med udviklingshæmning
på længerevarende botilbud

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af:

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Telefon: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Udgivet maj 2018
2. udgave (lettere revideret) november 2018

Layout: 4PLUS4

Download eller se publikationen på www.socialstyrelsen.dk.
Der kan frit citeres fra publikationen med angivelse af kilde.

Trykt udgave: ISBN 978-87-93676-18-3
Elektronisk udgave: ISBN 978-87-93676-17-6

Indhold

1	Indledning	5
	Læsevejledning	7
2	Rammerne for KRAP	9
	Grundlæggende kriterier for arbejdet med metoden KRAP	9
	Samarbejde i personalegruppen og med myndighedsområdet	10
	Roller og ansvar	11
3	Søjlemodellen	13
	Tre trin i hver søjle	14
	Søjle 1: Afdækning og registrering	16
	Søjle 2: Analyse og forståelse	31
	Søjle 3: Ændring og udvikling	42
4	Oversigt over KRAP-redskaber	54
	Redskaber til søjle 1	54
	Redskaber til søjle 2	54
	Redskaber til søjle 3	54
	De tre obligatoriske redskaber	54
5	Refleksionsspørgsmål til søjlerne - samlet	58
	Refleksionsspørgsmål til søjle 1	58
	Refleksionsspørgsmål til søjle 2	59
	Refleksionsspørgsmål til søjle 3	60
6	Roller og ansvar	61

1 Introduktion

Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik (KRAP) er en socialpædagogisk tilgang, der kan bruges af fagpersoner i det pædagogiske arbejde med at bibringe mennesker større personlige og sociale kompetencer. KRAP hviler på et bredt metodisk og teoretisk fundament og er udviklet på baggrund af mange års erfaringer med, hvad der virker i praksis.

KRAP kombinerer et menneskesyn med en række konkrete redskaber, som understøtter den pædagogiske praksis. I arbejdet med KRAP er der fokus på borgerens ressourcer med udgangspunkt i, at borgeren kan udvikle sig og udnytte sine kompetencer.

KRAP er et menneskesyn, en tænkning og en værktøjskasse, som retter sig mod alle målgrupper inden for det sociale, det psykiatriske og det læringsmæssige felt. Metodebeskrivelsen, som denne manual er en del af, er dog alene målrettet fagpersoner, der arbejder med *voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud*.

Metodebeskrivelsen er udviklet som led i satspuljeprojektet *Indsatser målrettet voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud og lignende boformer* (2014-18). Den er udarbejdet i et samarbejde mellem PsykologCentret, Rambøll Management Consulting og Socialstyrelsen og tager afsæt i eksisterende udgivelser om KRAP, herunder:

- » Metner & Storgård: KRAP – Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik (2008)
- » Redigeret af Metner & Storgård: KRAP Fortællinger fra praksis (2012)
- » Metner & Bilgrav: KRAP metoder og redskaber (2013).

En ekspertgruppe har desuden bidraget til udarbejdelsen af metodebeskrivelsen med henblik på at målrette den til målgruppen. Derudover er metodebeskrivelsen afprøvet på botilbud for voksne med udviklingshæmning og er justeret på baggrund af erfaringerne herfra.

Når der i metodebeskrivelsen refereres til "metoden KRAP", er der tale om resultatet af ovenstående arbejde med metodebeskrivelsen af KRAP *måltrettet voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud*. Udover at tilpasse metodebeskrivelsen af KRAP til denne målgruppe er der også foretaget andre formidlingsmæssige tilpasninger. Metodebeskrivelsen præsenterer eksempelvis det pædagogiske arbejde i trin for at tydeliggøre forskellige processer i det pædagogiske arbejde, selvom processerne i praksis vil gribe ind i hinanden.

Denne manual til metoden KRAP beskriver den praktiske tilrettelæggelse af et KRAP-forløb ud fra søjlemodellen, som er en pædagogisk procesmodel. Det er samtidig en forudsætning for arbejdet med metoden KRAP, at man har fået en grundviden om menneskesynet og de pædagogiske overvejelser bag KRAP for at få succes med og forståelse for arbejdet med KRAP. For at arbejde med metodebeskrivelsen er det derfor nødvendigt at gennemføre uddannelsen i KRAP, som giver ledere og medarbejdere på botilbud de grundlæggende kompetencer og tænkning til at arbejde med KRAP.

Ud over manualen her findes der følgende materialer om metoden KRAP:

Om metoden KRAP til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud, der er måltrettet ledere og medarbejdere, og som giver et overblik over, hvad der er helt centralt i arbejdet med den nødvendige kvalitet, når metoden KRAP bliver anvendt til det pædagogiske arbejde med voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud.

Der findes desuden en **Implementeringsguide til metoden KRAP** til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud, der er måltrettet ledere og medarbejdere, som præsenterer gode råd og erfaringer, der skal understøtte især ledelse og nøglemedarbejdere på botilbuddet i at implementere metoden.

Publikationerne kan findes på Socialstyrelsens hjemmeside:

www.socialstyrelsen.dk/udgivelser/manual-til-metoden-krap/view

www.socialstyrelsen.dk/udgivelser/om-metoden-krap/view

www.socialstyrelsen.dk/udgivelser/implementeringsguide-til-metoden-krap/view

Der findes derudover også en evaluering af metoden KRAP til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud. Evalueringen er udarbejdet af Rambøll Management Consulting og kan findes på Socialstyrelsens hjemmeside: www.socialstyrelsen.dk/udgivelser/krap-til-voksne-med-udviklingshaemning-pa-laengerevarende-botilbud-evalueringssrapport/view

Læsevejledning

Denne manual er sammensat, så den giver et helhedsbillede af, hvordan I arbejder med metoden KRAP til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud.

Først præsenteres de **rammer**, der skal være på plads, hvis I ønsker at arbejde med KRAP. Dvs. de faglige minimumskriterier for arbejdet med metoden KRAP, råd til det gode samarbejde i personalegruppen og med myndighedsområdet og rolle- og ansvarsfordeling blandt de aktører, som bidrager til at skabe positive forandringer for borgerne.

Dernæst præsenteres **Søjlemodellen**, som er den tænkning, indsatser bygges op ud fra, og som også danner rammen for manualen. Efterfølgende præsenteres **de tre søjler i KRAP** og de dertilhørende redskaber.

Bagerst i manualen finder I:

- » Oversigt over KRAP-redskaber, der er anvendt i manualen
- » De obligatoriske KRAP-redskaber, som er anvendt i manualen¹
- » Refleksionsspørgsmål til søjlerne.

Endelig vil I løbende i manualen finde fem forskellige ikoner, som skal guide jeres læsning.

Tabel 1.1 Manualens ikoner

Ikon	Teksttype
	Information om, hvor I kan læse mere .
	Metodens obligatoriske redskaber til at understøtte indsatsen.
	Spørgsmål giver anledning til at overveje, om jeres indsats kommer omkring det, den skal.
	Eksempler og cases giver billeder på, hvordan I kan anvende metoden og dens redskaber i konkret praksis.
	Husk! er konkrete forslag til, hvordan I kan lade jer guide af metodens kerneelementer i arbejdet med KRAP.

¹ Redskaberne kognitiv sagsformulering, ressourceblomsten og måltrappen anses i metoden KRAP for obligatoriske og grundlæggende redskaber i et hvert borgerforløb. I udviklingen og afprøvningen af metoden KRAP arbejdede botilbuddene netop med disse tre KRAP-redskaber som obligatoriske redskaber.

2 Rammerne for KRAP

For at skabe de bedste rammer for arbejdet med metoden KRAP er det vigtigt, at I:

1. Når omkring de grundlæggende kriterier for arbejdet med metoden KRAP og de **centrale elementer og redskaber** i KRAP i et hvert borgerforløb
2. Sørger for at **samarbejde** om borgerens forløb i personalegruppen og med myndighedsområdet
3. For hver borger overvejer, hvordan den bedste **rolle- og ansvarsfordeling** ser ud blandt de forskellige aktører, som bidrager til at skabe positive forandringer for borgerne.

Nedenfor beskrives grundlæggende kriterier for arbejdet med metoden KRAP, det gode samarbejde i personalegruppen og med myndighedsområdet samt overvejelser om rolle- og ansvarsfordeling.

Grundlæggende kriterier for arbejdet med metoden KRAP

Det gennemgående og vigtigste kriterium, når I arbejder med metoden KRAP, er, at I tager udgangspunkt i den enkelte borger og arbejder med menneskesynet, der ligger i metoden (læs mere i *Om metoden KRAP*). Systematikken i metoden betyder dog, at der derudover er en række minimumskrav, som det pædagogiske arbejde skal leve op til for at kunne siges at være baseret på metoden KRAP. Kravene udfoldes løbende i manualen og det øvrige materiale – her er et overblik:

- » De tre KRAP-redskaber; **kognitiv sagsformulering**, **ressourceblomsten** og **måltrappen** er obligatoriske og skal anvendes i alle borgerforløb, hvor der arbejdes med metoden KRAP.
- » Der findes derudover en række redskaber, hvis anvendelse i arbejdet med borgeren altid bør overvejes. De fremgår i beskrivelsen af hver enkelt søjle samt i en oversigt på **side 54**. Metodens søjler og trin er obligatoriske og personalet skal løbende sikre, at de kommer igennem dem alle og kan i den forbindelse bruge de refleksionsspørgsmål, der afrunder beskrivelsen af hver søjle i denne manual.
- » Mål, delmål og aktiviteter igennem alle søjler og trin skal dokumenteres – og eventuelt journaliseres i botilbuddets it-system. Formålet med dokumentationen er at skabe mulighed for at følge den konkrete udvikling hos en borger og inddrage borgeren i sin egen udvikling som en motivation til det videre pædagogiske arbejde. Desuden kan flere medarbejdere, der arbejder med den samme borger, se hvilke mål der arbejdes hen i mod, hvilke handlinger der er aftalt, og hvilke resultater der er opnået.
- » Der skal fastsættes tidsrammer for udviklingsarbejdets mål og delmål, ligesom der skal følges op, når tiden er gået. Dette kan med fordel ske i forbindelse med team- eller personalemøder. Rammerne for arbejdet

med KRAP beskrives i større detaljegråd i Implementeringsguiden til metoden KRAP til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud.

- » Det er desuden et kriterium at have en grundlæggende uddannelse i KRAP for at kunne arbejde med metoden KRAP.

Samarbejde i personalegruppen og med myndighedsområdet

Udover de grundlæggende faglige overvejelser og samarbejdet med borgerne er et stærkt samarbejde i personalegruppen og med myndighedsområdet også væsentligt. Medarbejderens opgave er at skabe sammenhæng mellem borgerens mål i § 141-handleplanen, bestillingen fra myndighed og den pædagogiske handleplan.

Følgende punkter er særligt vigtige for at understøtte brugen af metoden KRAP i praksis:

- » **Fælles refleksion i personalegruppen:** På møder i personalegruppen kan kontaktpersonerne for borgerne fremlægge, hvilke KRAP-redskaber der er anvendt siden sidst, og lægge op til fælles refleksion over anvendelsen. Dette skal sikre, at viden og erfaringer spredes, og at redskaberne anvendes systematisk. Det anbefales, at refleksionsmøderne sker med hyppige mellemrum.
- » **Hold hinanden opdateret på borgernes udvikling:** På møderne kan kontaktpersonerne desuden indvie kollegerne i, hvor langt de er kommet i arbejdet med borgeren, samt hvilke mål og delmål der pt. arbejdes med. Dette bør sikre, at alle i teamet er opdateret på hver enkelt borgers udvikling og kan understøtte den pædagogiske indsats hen i mod de ønsker og delmål, borgeren har for sin udvikling.
- » **Løbende dialog med myndighed:** I skal som botilbud indgå i en løbende dialog med myndighed om indsats, indsatsmål og opfølgning på disse. Dialogen vil hjælpe jer til at tilpasse den borger-specifikke målsætning og pædagogiske indsats, ligesom det vil understøtte, at begge parter - myndighed og jer som botilbud - hele tiden bliver skarpere på borgerens indsatsmål i den bestilling, som danner grundlaget for indsatsen.

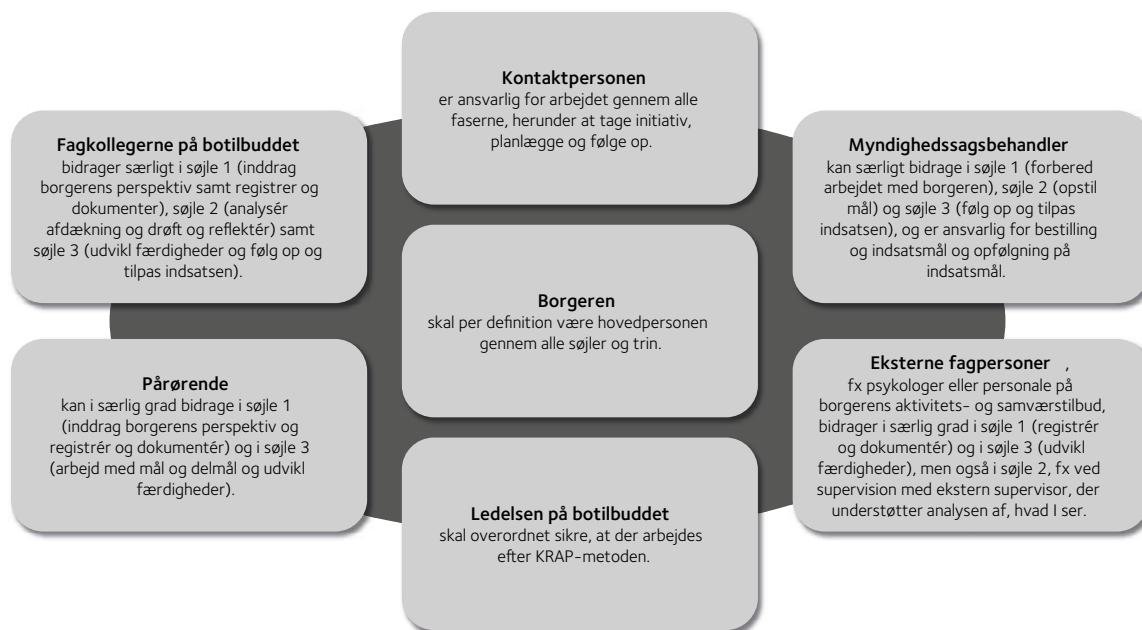

I **Implementeringsguiden til metoden KRAP** til voksne med udviklingshæmning på længerevarende botilbud findes en mere udførlig beskrivelse af, hvilke rammer for bl.a. samarbejde der er nødvendige for at arbejde med KRAP.

Roller og ansvar

Når man i et botilbud bruger metoden KRAP til at arbejde med at skabe positive ændringer for borgerne og botilbudets praksis, vil forskellige personer have særlige roller. Rollefordelingen er skitseret i figuren nedenfor, og det fremgår af figuren, hvordan de enkelte særligt bidrager til arbejdet med KRAP.

Figur 2.1 Roller og ansvar gennem søjlerne

Det er helt afgørende i metoden KRAP, at det pædagogiske arbejde tager udgangspunkt i borgerens ønsker og behov. Derfor kan man ikke én gang for alle lægge sig fast på, hvem der har hvilke roller, og hvor lang tid de forskellige trin må tage. Figuren herover skal derfor ses som afsæt for en overvejelse om, hvordan billedet tegner sig i det konkrete tilfælde.

Figuren ovenfor findes desuden som en tom skabelon bagest i manualen til at tegne roller og ansvar i forhold til den enkelte borger (se side 61).

3 Søjlemodellen

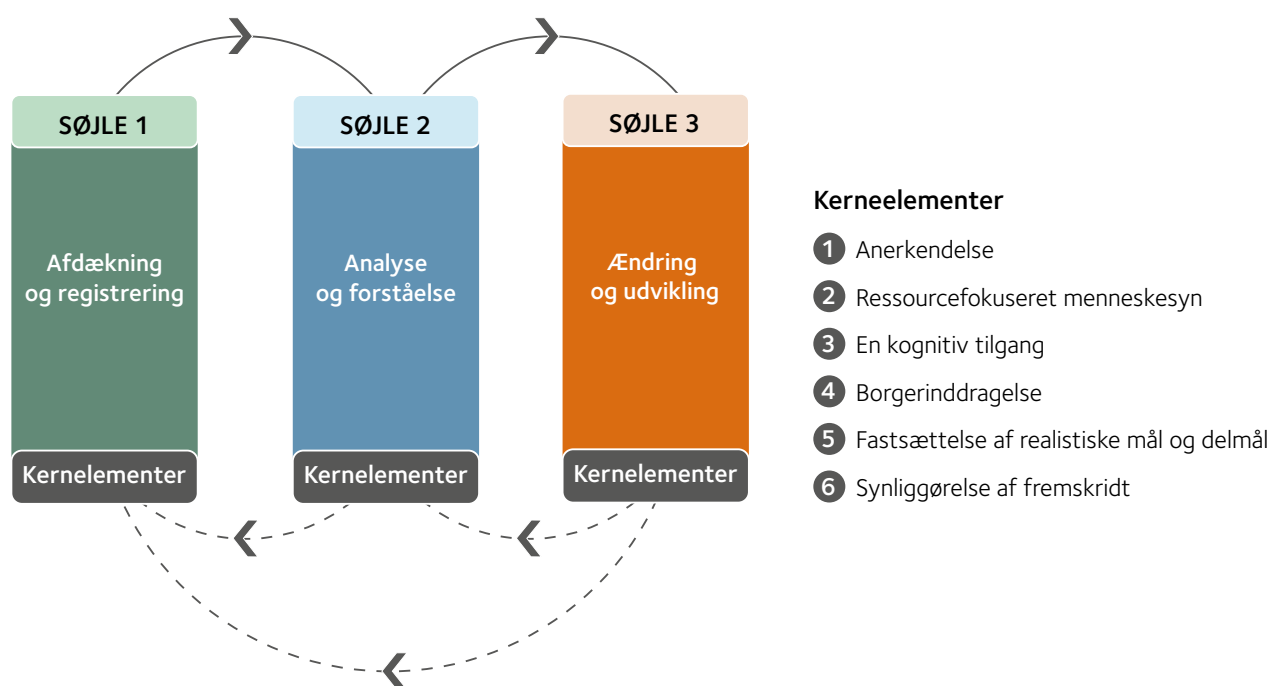
Metoden KRAP er struktureret ud fra Søjlemodellen. Søjlemodellen er den udviklingsmodel, som et KRAP-forløb tager udgangspunkt i, og modellen består af tre søjler:

Søjle 1: Afdækning og registrering

Søjle 2: Analyse og forståelse

Søjle 3: Ændring og udvikling.

Figur 3.1 Søjlemodellen

Ideen med modellen er, at I får et grundigt kendskab til og forståelse for det, som er på spil for borgeren, og på den baggrund kan kvalificere jeres pædagogiske vurderinger samt faglige refleksioner, så den pædagogiske indsats matcher borgeren bedst.

Figuren ovenfor illustrerer arbejdet med borgerens udvikling, og at arbejdet med KRAP altid er en kontinuerlig og cirkulær proces, hvor I går frem og tilbage mellem søjlerne for at justere, forbedre og følge op på mål, analyser og antagelser, som I tidligere måtte have gjort jer. Der vil i starten være meget vægt på **afdækning og registrering** (søjle 1) og **analyse og forståelse** (søjle 2) for at danne det gode grundlag for at arbejde med **ændring og udvikling** (søjle 3). Med tiden vil hovedvægten af arbejdet være i søjle 3, men med tilbagevendende fokus på at kvalificere arbejdet via søjle 1 og 2.

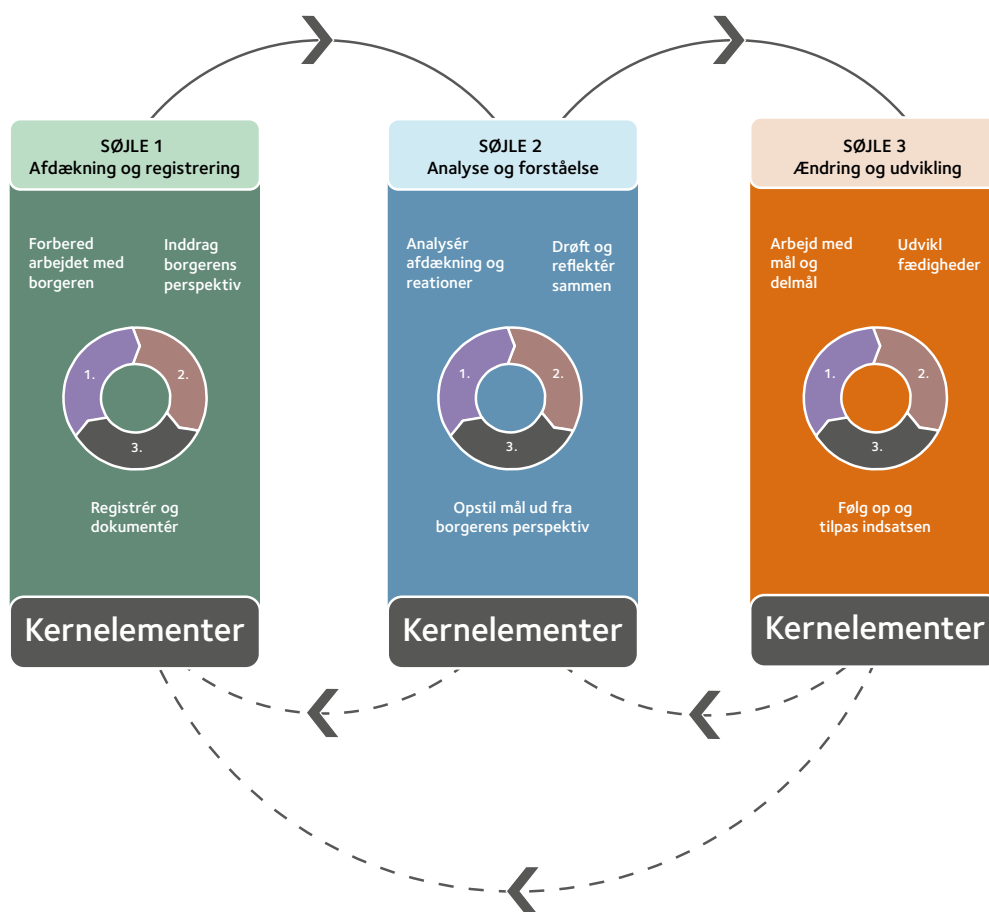
Som det også fremgår af figuren, indeholder KRAP desuden seks kernelementer, som er gennemgående i alle tre søjler. I **Om metoden KRAP** er de seks kernelementer beskrevet nærmere.

Tre trin i hver søjle

Hver søjle i metoden KRAP indeholder tre trin. I denne manual gennemgår vi trinene i søjlerne. Her vil I løbende blive præsenteret for praksisnære eksempler, tips, redskaber, forklarende tekst og refleksionsspørgsmål.

Den samlede beskrivelse af arbejdsgangen i metoden er vist i figuren nedenfor:

Figur 3.2 Arbejdsgangsbeskrivelse

I praksis er arbejdet med KRAP altid en cirkulær og kontinuerlig proces, hvor man arbejder i alle tre søjler og går frem og tilbage mellem trinnene, for at justere, forberede og følge op på mål, analyser og antagelser som man tidligere har gjort sig. I figuren illustreres dette ved hjulet i hver søjle og med pilene mellem søjlerne.

Nedenfor er et eksempel på, hvordan gentagelser og cirkularitet kan komme til udtryk.

Træning af praktiske færdigheder

Du og dine kolleger har sammen med borgeren Fatima været gennem afdækning og registrering (søjle 1) samt analyse og forståelse (søjle 2). Her har I afdækket, at Fatima ønsker selv at kunne tage ned til købmanden for at handle, og I har afdækket (talt med Fatima om), hvad hendes ønske udspringer af. Det er vigtigt at være opmærksom på, om det eksempelvis handler om at komme ind til byen, møde andre mennesker, kigge på de forskellige vare, købe bestemte vare osv. I samtaler med Fatima og i den faglige refleksion og analyse er I blevet opmærksomme på, at Fatima gerne vil være i stand til selv at stå for betalingen af sine varer, hvilket på nuværende tidspunkt er udfordrende for Fatima. I er kommet til det punkt, hvor vægten i arbejdet er på at understøtte Fatimas udvikling hen imod at håndtere betalingen selv (søjle 3). I laver en måltrappe som bryder det overordnede mål ned i mindre delprocesser, og hvor I som det første arbejder sammen med Fatima med at aflæse beløbet på indkøbet på displayet ved kassen. Da træningen ikke umiddelbart giver det ønskede resultat, må I fokusere på søjle 1 og 2 igen og undersøge, om I har overset eller fejlanalyseret noget, om der er sket ændringer i indsatsens forudsætninger eller om målene måske er for store for Fatima. Arbejdet foregår således i alle søjler samtidigt.

Når I arbejder med borgeren, vil I komme til at gå frem og tilbage mellem trin og søjler, i fald I har behov for yderligere information, og I kan her tage afsæt forskellige steder i modellen. Der hører trin til hver søjle, som I skal komme omkring for at sikre den nødvendige kvalitet i arbejdet med metoden KRAP. Refleksionsspørgsmålne er en hjælp til at komme rundt om de enkelte elementer i søjlerne.

Derudover vil I løbende i denne manual kunne læse nogle eksempler på en række borgerforløb. Borgerne er fiktive men deres forløb, ressourcer og udfordringer baserer sig på sande forløb og bliver løbende inddraget i manualen for at give eksempler på, hvordan KRAP-redskaber kan anvendes i konkrete borgeres udvikling. Overordnet inddrager vi eksempler på:

- » Borgere med udviklingshæmning, som særligt arbejder med deres **praktiske færdigheder**
- » Borgere med udviklingshæmning, som særligt arbejder med deres **sociale færdigheder**
- » Borgere med udviklingshæmning **uden verbalt sprog**, som kommunikerer på andre måder.

Således vil eksempler på forskellige borgerforløb dels give eksempler på brug af KRAP-redskaber, dels understrege den mangfoldighed, der er i målgruppen, hvor alle borgere uanset funktionsniveau kan have gavn af metoden KRAP.

Søjle 1: Afdækning og registrering

Løbende refleksioner er en forudsætning for at skabe en positiv udvikling for borgeren. Derfor er grundlaget for arbejdet, at I afdækker, registrerer og dokumenterer borgerens udgangspunkt, situation, ønsker og grundvilkår.

Søjle 1: Afdækning og registrering. Opgaven for jer som pædagogisk personale på botilbuddet indebærer, at I afdækker alle faktuelle forhold, der spiller ind på borgerens situation. Overblik er nødvendigt, hvis de næste faser skal munde ud i en indsats, der er meningsfuld for borgeren, og en god udvikling skal kunne sættes i gang.

I søjle 1 er der tre trin, som I skal gå igennem for at skabe nævnte overblik. Trinene i søjle 1 fremgår af boksen herunder. De enkelte trin understøttes af de redskaber, der løbende henvises til.

Søjleens trin

1. Forbered arbejdet med borgeren
2. Inddrag borgerens perspektiv
3. Registrér og dokumentér.

Trin 1: Forbered arbejdet med borgeren

Ønsket om at skabe udvikling sammen med en borger ud fra metoden KRAP kan komme fra forskellige sider. Ofte vil det være på baggrund af en udredning og bestilling med indsatsmål fra en myndighed. Måske ytrer borgeren selv et ønske, eller det kan komme fra pårørende eller fra botilbuddets personale. I alle tilfælde er det vigtigt, at borgerens situation, muligheder, drømme og udfordringer er afsættet for det videre arbejde.

Ønsket om udvikling kan være resultatet af overvejelser og dialog gennem længere tid. Hvis myndigheden har defineret det som et mål at ændre en borgers søvnmønster, vil opgaven ifølge metoden KRAP fx lyde på at afdække og registrere søvnmønstret. Behovet kan også opstå pludseligt, fx hvis en hændelse indtræffer i forbindelse med en konflikt på botilbuddet, eller hvis en forælder eller pårørendes planlagte besøg bliver aflyst.

På den måde handler afdækning og registrering efter metoden KRAP om at komme et spadestik dybere i forståelsen af borgerens forståelse af verden og egen situation for at kunne støtte en borgers udvikling så godt som muligt.

På næste side listes eksempler på situationer, der kan føre til ønske om udvikling. Listen er langt fra udtømmende, og en mulig udvikling skal altid begrundes og forstås ud fra den enkelte borgers perspektiv:

- » En borger går meget op i at holde orden og vil gerne hjælpe til på hele botilbuddet
- » En borger bliver let rasende, støder ofte folk fra sig og bliver bagefter ked af det
- » En borger vil gerne tabe sig og har en drøm om at gå til svømning
- » En borger bliver passiv og holder op med at kommunikere, da forældrene pludseligt dør
- » En borger har brug for hjælp til tandbørstning, men føler sig utilstrækkelig og bliver vred, når personalet forsøger at hjælpe hende.

I forberedelsen af arbejdet med borgeren er det vigtigt, at I bliver enige om, hvad I ønsker at blive klogere på i borgerens situation. Tag udgangspunkt i refleksionsspørgsmål som disse, når I samles for at forberede arbejdet med borgeren:

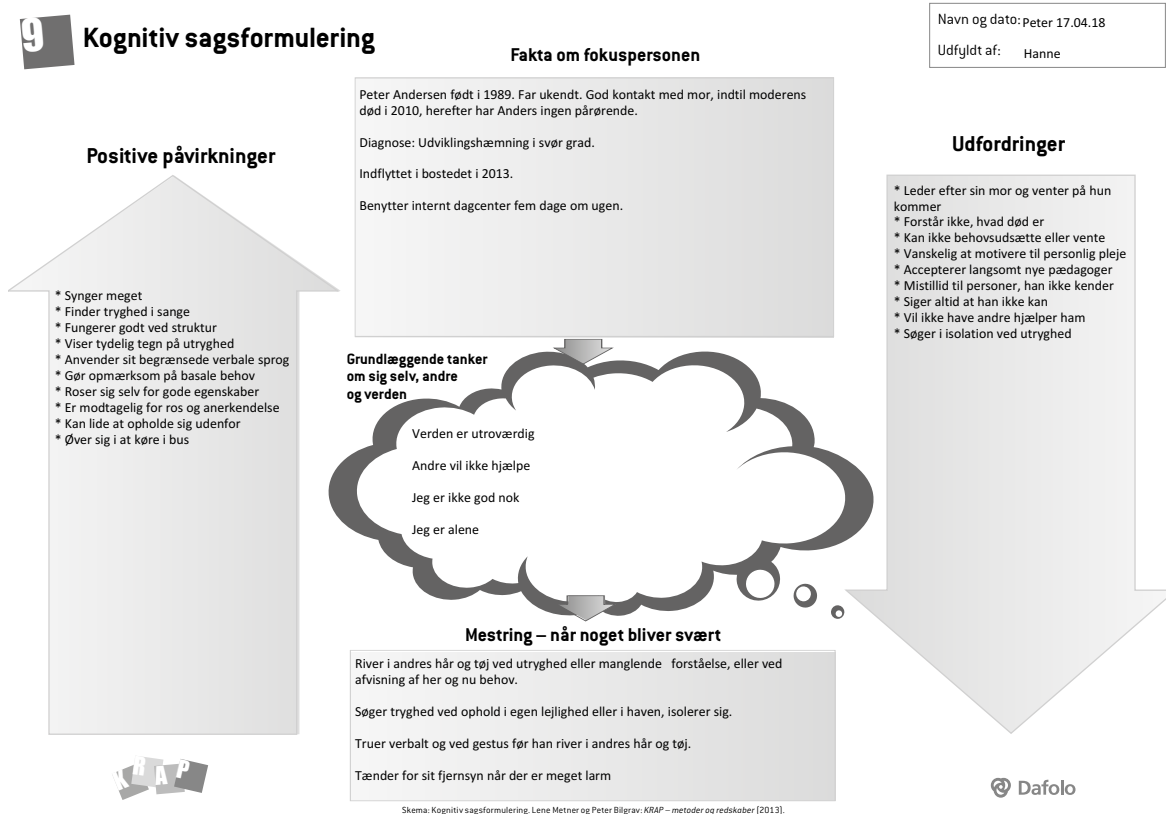
- » Hvilken relevant viden findes i forvejen, fx fra andre beskrivelser af borgerens kompetencer, ressourcer og behov?
- » Hvilke aspekter er det umiddelbart vurderet relevant at fokusere særligt på i afdækningen?
- » Hvilken form for inddragelse vil passe bedst til den specifikke situation og borger?
- » Hvad er det for en situation, og hvilke behov ønsker borgeren at have i fokus?
- » Bør I involvere pårørende eller andre vigtige personer for borgeren med det samme?
- » Hvad skal der til for, at I sikrer den nødvendige systematik og fælles fokus i arbejdet?

En målrettet afdækning af borgerens ressourcer, udfordringer, motivation og mestringsstrategier kræver overblik og systematik. Det får du ved at anvende det obligatoriske redskab **kognitiv sagsformulering**, som du og dine kolleger bør tage fat på allerede i forbindelse med forberedelsen af arbejdet med borgeren. Det er et redskab til at sikre borgerens perspektiv og sikre, at borgeren ses som den, han eller hun er.

Kognitiv sagsformulering er et skema, som I udfylder med oplysninger, der til sammen danner et overblik over borgerens grundvilkår og situation. På den baggrund kan I fx forstå de personlige dynamikker, som kommer til udtryk i borgerens mestringsstrategier. Kognitiv sagsformulering skal anvendes fortløbende gennem borgerens udvikling, når I afdækker og registrerer, følger op, finder samt udfylder videnshuller, analyserer og evt. justerer. På næste side kan I se et eksempel på, hvordan redskabet kan anvendes. På næste side har medarbejderen Anette udfyldt en kognitiv sagsformulering for borgeren Peter.

Figur 3.3 Et eksempel på en udfyldt kognitiv sagsformulering

Det er den primære professionelle, fx borgerens kontaktperson, som typisk står for at koordinere det afdækkende arbejde. Husk at tage andre med på råd, så I kommer godt omkring borgerens tænkning, ressourcer og udfordringer.

Her er en liste med mulige deltagere i arbejdet:

- » Borgeren er altid vigtig at have med og kan borgeren ikke selv udtale sig, indarbejdes borgerens perspektiv alligevel (obligatorisk)
- » Kontaktpersonen (obligatorisk)
- » Kolleger, fx hvis I er et team, der arbejder sammen med borgeren
- » Myndighedssagsbehandleren
- » Egen læge
- » Psykologer
- » Pårørende
- » Andre relevante personer eller bo- eller dagtilbud, som spiller en central rolle i borgerens liv, fx naboen på botilbuddet.

Pårørende er ofte en vigtig del af en borgers liv, og de kan være en ressource i borgerens udvikling. Både ved at bakke op om indsatsen og ved at være en kilde til viden i forbindelse med afdækningen. De andre borgere på botilbuddet kan også være vigtige at tænke ind i arbejdet med afdækning af borgerens situation. De kender ofte borgeren og har måske god viden, som kan være med til at skabe et givtigt udgangspunkt for det videre arbejde. Pårørende og botilbuddets andre borgere skal naturligvis kun inddrages, såfremt borgeren ønsker det.

Husk! Vær nysgerrig på antagelser

Hvad handler mennesker ud fra? Det, vi tror, at vi ser og hører – altså antagelser og fortolkninger? Eller ud fra det, vi ved? Der er ikke kun ét svar på det spørgsmål. Ofte handler vi dog ud fra antagelser. Det er rent kognitivt sådan, vi mennesker fungerer – ellers skulle vi altid analysere alle indtryk til bunds, hvilket ikke er muligt.

Som professionelle er det afgørende, at I udfordrer jeres antagelser. Måske har I allerede et bestemt indtryk af borgeren. Spørg jer selv, hvorfor I egentlig tænker, som I gør, om borgeren, borgerens pårørende eller borgerens situation.

Trin 2: Inddrag borgerens perspektiv

Borgerens drømme, behov, udfordringer og motivation er altid udgangspunktet for, at der kan ske en udvikling. Det er derfor afgørende, at I får et godt billede af, hvordan borgeren oplever sin situation og sine muligheder.

En god vej til at opnå et nuanceret billede er via nysgerrighed. Vis nysgerrighed ved at stille åbne spørgsmål, der sætter gang i borgerens egne tanker. Spørg fx:

- » Hvad gør dig rigtig glad?
- » Hvad synes du fungerer godt ved at bo her?
- » Hvem taler du bedst med, når du har brug for et godt råd?
- » Hvad gør du, når tingene bliver svære?

Hvis borgeren er i stand til at deltage i en samtale, kan det både ske på et møde eller mere uformelt i løbet af hverdagen. Det er vigtigt, at I både spørger nysgerrigt ind til borgerens tanker om og ønsker til forandring og får talt om den udviklingsproces, hun eller han er i gang med. Oftest er én samtale ikke nok til at opnå det udbytte, I ønsker, eller måske sætter borgerens situation en naturlig begrænsning for, hvor langt og dybt I kan nå i en enkelt samtale. Derfor vil arbejdet med at inddrage borgeren være en løbende proces, hvor en solid og veletableret relation er en forudsætning for den konstruktive dialog med borgeren.

Husk! Lyt efter nøgleord

- » Når I spørger nysgerrigt ind til borgerens situation eller i det hele taget lytter til borgeren som led i afdækningen, er det en god idé at spotte nøgleord. Nøgleord er ord eller sætninger, som evt. bliver gentaget, og som synes at betyde noget særligt for borgeren.
- » Hos borgere uden talesprog kan man naturligvis ikke lytte efter nøgleord. I stedet kan man se efter mønstre i handlinger eller nonverbale ytringer. Hvad betyder det fx, hvis en borger altid skrider, hver gang hun kommer ud på badeværelset? Eller hvis en borger med multihandicap hver morgen omkring kl. 5 begynder at ligge uroligt i sin seng og råbe? Undersøg sagen med faglig analyse af registreret adfærd.

Hvis en borger ikke kan kommunikere verbalt, kan I være nysgerrige i forhold til borgerens lyde, kropssprog, gestik, mimik og samlede adfærd. Det gør opgaven mere fagligt udfordrende, idet I ud fra iagttagelse, observation, analyse og faglig fortolkning af borgerens handlinger skal forstå borgeren. Det er vigtigt, når I afdækker og registrerer borgerens situation, at det fremgår klart, hvad der er borgerens egne tanker og ønsker, og hvad der er jeres faglige fortolkning.

Husk! Vær bevidst om din rolle i kommunikationen

Nogle borgere med udviklingshæmning mangler verbalt sprog og kommunikerer på andre måder.

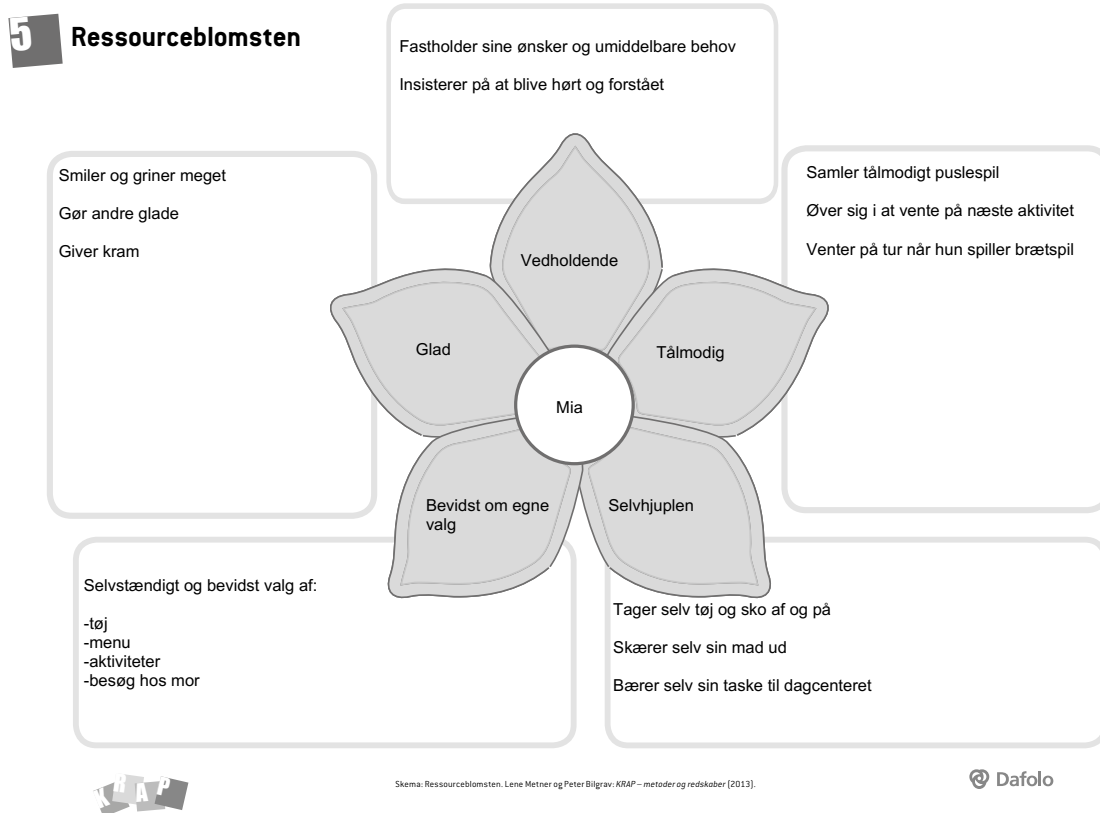
Spørg dig selv:

- » Er jeg opmærksom på alternative meddelelsesformer, fx fagter og mimik?
- » Investerer jeg den fornødne tid og tålmodighed?
- » Er jeg nysgerrig og undersøger, hvad borgeren ønsker, selvom jeg kender borgeren godt i forvejen?
- » Understøtter jeg kommunikationen ved at anerkende borgeren verbalt, nonverbalt og gennem måden, vi er sammen på?
- » Hvilke øvrige muligheder har jeg for at understøtte borgerens kommunikationsformer?
- » Er jeg bevidst om, hvad der er borgerens udtrykte ønsker, og hvad der er min fortolkning?

Når I inddrager og beskriver borgerens ressourcer, skal I tage udgangspunkt i det obligatoriske redskab **Ressourceblomsten** (se figur 3.4 nedenfor). Ressourceblomsten består af en blomst med fem blade, som hver især skal udfyldes med en ressource. Redskabet åbner op for, at I sammen med borgeren taler om dennes ressourcer. Dels borgerens egen opfattelse af sine ressourcer, dels jeres opfattelse. Udgangspunktet er, at man altid kan finde mindst fem ressourcer. I finder sammen med borgeren én ressource til hvert blad på blomsten og sørger for at finde eksempler på hver ressource. Nedenfor kan I se et eksempel på, hvordan redskabet kan udfyldes – her for borgeren Mia.

Figur 3.4 Et eksempel på en udfyldt ressourceblomst

Trin 3: Registrér og dokumentér

Det er centralt, at I fastholder den viden, I har afdækket om borgeren. I skal med andre ord registrere og dokumentere borgerens udgangspunkt. Formålet med registreringen er først og fremmest, at den giver jer mulighed for løbende at vende tilbage, genopfriske afdækningen og evt. justere den. Registreringen giver også mulighed for, at I opdager, at der er noget, I *ikke* ved – som I skal finde ud af. På denne måde sikrer I jer løbende så præcist et grundlag for udviklingen som muligt, og at det pædagogiske arbejde tager afsæt i borgerens grundvilkår – herunder borgerens personlige resourcer.

.....

De obligatoriske redskaber **kognitiv sagsformulering** og **ressourceblomsten** (se ovenfor) skal anvendes til registreringen og dokumentationen af borgerens grundforudsætninger og udgangspunkt.

Borgeren udvikler sig hele tiden, og der er derfor typisk behov for at fortsætte med og løbende supplere afdækningen, mens I arbejder med at udvikle borgerens færdigheder. Afdækningen er snarere en cirkulær end en lineær aktivitet. Nedenfor er et eksempel på, hvordan medarbejderne på samme tid arbejder i søjle 1 og søjle 3.

Træning af sociale færdigheder

Myndighedens udredning af Sidses ressourcer, ønsker, udfordringer og funktionsniveau viser, at Sidse, der bor på et botilbud for voksne med udviklingshæmning, kan have behov for støtte til at udvikle eget sociale liv. Myndighedssagsbehandlere bestiller botilbuddet til at arbejde sammen med Sidse med henblik på at understøtte Sidses sociale liv.

Personalet på botilbuddet afdækker situationen tilbundsående via bl.a. registrering. På den baggrund sætter personalet og Sidse konkrete positive delmål, som giver mening for Sidse.

Efter kort tid viser det sig, at Sidse ikke har let ved at falde ind og blande sig med de andre borgere på botilbuddet. Personalet på botilbuddet må derfor fortsat afdække Sidses situation og evt. sammen med Sidse formulere nye delmål eller justere i eksisterende delmål frem mod indsatsmålet. Personalet arbejder fortsat med at støtte Sidse i sin udvikling. Efterhånden bliver målet nået. Sidse er blevet mere mobil og tager del i det sociale liv.

Husk! Få øje på borgerens mestringsstrategier

En borgers handlinger afspejler de tanker, borgeren har om sig selv, andre og verden. De handlinger, vi som mennesker tyer til, når vi er pressede og oplever, at omverdenens krav vil vælte os, betegnes mestringsstrategier. I kan få øje på strategierne og blive klogere på disse ved at spørge jer selv:

- » Hvilken strategi kunne en given handling tænkes at være udtryk for?
- » Hvad ønsker borgeren at mestre med den pågældende strategi?
- » Hvilke tanker om virkeligheden ligger der bag strategien?
- » Skaber handlingen vanskeligheder for borgeren eller andre? Hvilke? Hvem?
- » Hvis der skal ændres på strategien: Hvordan?
- » Hvilke alternative strategier kunne man forestille sig?

Benyt redskabet **analyse af mestring** eller **mestring og mål** til at identificere borgerens mestringsstrategier.

Ida er en ung kvinde uden verbalt sprog og hun kommunikerer derfor på andre måder. Personalet på bostedet er udfordret af, at Ida i løbet af en dag tager sine sko af utallige gange. Idas adfærd får personalet til at opfatte hende som irriterende. Personalet på bostedet begynder at spørge sig selv, hvad Ida opnår med den pågældende strategi. I det arbejde får de fokus på, at det er en kompetence, hun har, da hun dermed sikrer, at der kommer en medarbejder. Personalet begynder systematisk at registrere, hvornår Ida benytter sig af mestringsstrategien med at tage skoene af. De kommer herigennem frem til, at adfærden forekommer, når Ida er frustreret. Medarbejderne skifter dermed fokus fra at anskue Idas adfærd som irriterende til at se den som udtryk for, at Ida oplever frustration og mestrer at give udtryk for det.

Det afdækkende arbejde har sandsynligvis givet jer et godt indblik i borgerens situation og ressourcer. Men der er sikkert stadig ting, som er uklare. Måske er det nødvendigt at lave en detaljeret registrering af, hvornår og hvor ofte borgeren står over for en bestemt udfordring eller benytter sig af en uhen-sigtsmæssig mestringsstrategi. Det kan I eksempelvis gøre via redskabet **registreringsskema**, hvor I kan registrere adfærd og hændelser og dermed skabe en fælles forståelse af virkeligheden, herunder hvorfor en bestemt adfærd eller hændelse forekommer.

2 Registreringsskema

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
6-7							
7-8							
8-9							
9-10							
10-11							
11-12							
12-13							
13-14							
14-15							
15-16							
16-17							
17-18							
18-19							
19-20							
20-21							
21-22							
22-23							
23-24							
Nat							

Skema: Registreringsskema. Lene Metner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

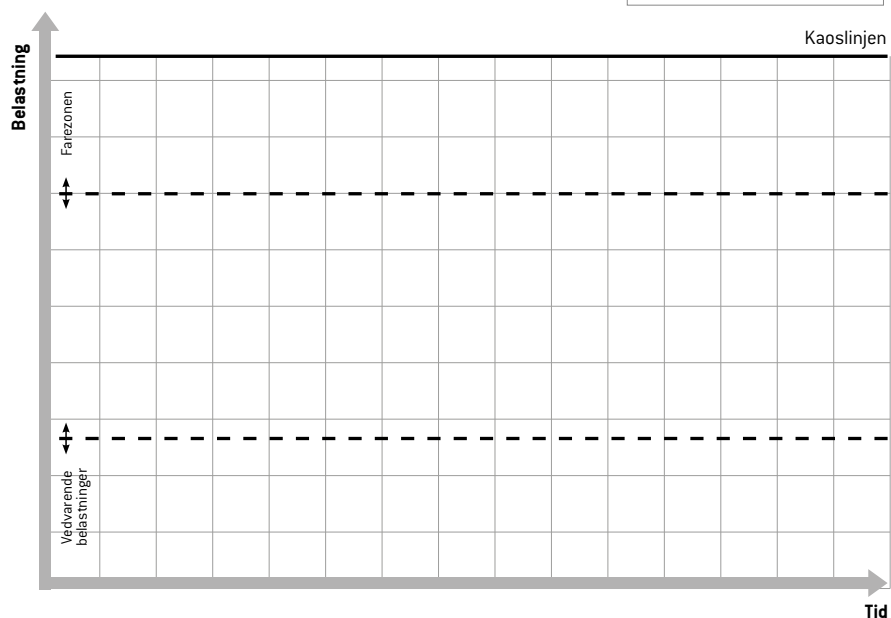

Det kan også være nødvendigt systematisk at afdække borgerens stress- og belastningsfaktorer. I den forbindelse kan I anvende redskabet **kaoslinjen**, som kan hjælpe med at visualisere, hvilke belastninger borgeren udsættes for i løbet af en på skemaet angivet tidsperiode, fx en dag – eller måske i løbet af ganske få timer. Det er vigtigt at understrege, at det ikke kun handler om at registrere borgerens uhensigtsmæssige adfærd, men at det er ligeså interessant at registrere, når tingene lykkes, og når borgerens ressourcer kommer positivt i spil, da det ofte er i disse situationer, der skabes afsæt for en positiv udvikling.

Kaoslinjen

Navn og dato:

Printes ud og udfyldes!

Skema: Kaoslinjen. Lene Metner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber [2013].

 Dafolo

Borger uden verbalt sprog

Som eksempel på arbejdet med kaoslinje kan nævnes det bosted, hvor Ida – borgeren uden verbalt sprog – bor. På Idas bosted har de arbejdet med kaoslinjen som redskab til at skabe den bedst mulige eftermiddag for borgeren, under hensyntagen til de oplevelser, borgeren allerede har været igennem fra morgenstunden af.

Ida kommer i et aktivitetshus om formiddagen og personalet her kan ved hjælp af kaoslinjen berette om den belastning, Ida har været udsat for om formiddagen. Den viden kan medarbejderne på bostedet bruge til at planlægge Idas eftermiddag. Har Ida haft en formiddag med stor belastning, kan konklusionen være, at hun ikke kan rumme så meget mere, hvorfor der er behov for en rolig eftermiddag.

Kaoslinjen giver en indikation på, hvor meget personalet kan forvente af Ida. Medarbejderne kan på den måde bedre justere deres krav til Ida, hvorved de undgår de situationer, hvor Ida bliver opkørt og frustreret.

4-kolonneskema

Situation	Tanke	Følelse/krop	Handling
Beskriv det øjeblik, det handler om	Hvad var tanken i det øjeblik?	Hvad følte du? Hvad mærkede du i kroppen?	Hvad gjorde du så, eller hvad tænkte du så?

Skema: 4-kolonneskema. Lene Metner og Peter Bilgrav: KRAPP – metoder og redskaber [2013].

Med redskabet **4-kolonneskema**, som er et grundskema i det kognitive arbejde, kan I afdække sammenhængen mellem en borgers handling og de bagvedliggende tanker og følelser.

4-kolonneskemaet kan bruges sammen med en borger til at afdække de negative automatiske tanker, men det er også velegnet til brug sammen med kolleger i forhold til sparring på faglige udfordringer (hvor en adfærd hos en borger kan være svær at forstå, er forstyrrende eller direkte opleves som uhensigtsmæssig). 4-kolonneskemaer kan, når der er udfyldt flere skemaer, afdække et mønster i en persons tænkning og tydeliggøre de bagvedliggende grundtanker.

Husk! Vær præcis, men tænk ud af boksen, når der skal registreres

Det er jer som professionelle, der er ansvarlige for at afdække borgerens udgangspunkt gennem relevante registreringer. Både borger, personale og pårørende m.fl. kan inddrages i processen, alt efter hvad der giver mest mening. I kan fx registrere på baggrund af:

- » Almindelig observation
- » Videoobservation og videoanalyse
- » Dialog med andre, der kan observere borgeren i dagligdagen
- » Evt. selvregistrering, hvor borgeren selv udfylder et skema.

Det er i orden at tænke ud af boksen. Eksempelvis kan brug af videoptagelser være et godt redskab til borgere, som har lavt funktionsniveau i forhold til kommunikation, idet det er brugbart til at huske og registrere de små tegn hos borgere.

Det er vigtigt, at I er præcise og har en fælles forståelse, når I registrerer. Hvad vil det fx sige, at "Bilal er urolig", hvis I registrerer det? Eller hvad betyder det helt konkret, at "Johanne også i dag var klar til tiden"? Husk kun at registrere én ting ad gangen, så I ikke både registrerer humør og aktiviteter, og vær opmærksom på, at det, I registrerer, også skal give mening, når andre læser det.

Refleksionsspørgsmål til søjle 1

I søjle 1 har I arbejdet med at afdække og registrere borgerens udgangspunkt. Borgerens drømme, ønsker og samlede livssituation er udgangspunktet for at udvikle borgerens færdigheder i en positiv retning. Det betyder ikke, at I er færdige med at afdække og registrere borgerens situation, men blot at I kan arbejde videre i søjle 2 med at analysere de observationer og registreringer, I har gjort jer. Det vil løbende være relevant at gå tilbage og arbejde videre i søjle 1 med at afdække og registrere borgerens situation. I bør overveje disse refleksionsspørgsmål i forhold til jeres arbejde i søjle 1:

.....

- Har I taget afsæt i bestillingen fra myndighed, hvis den er foretaget?
- Er der lavet en grundig afdækning af borgerens tanker om sig selv, andre og verden (kognition)?
- Har I arbejdet ud fra nysgerrighed og anerkendelse?
- Er alle relevante parter blevet hørt?
- Er borgerens perspektiv det fælles afsæt for indsatsen?
- Er borgerens situation tilstrækkeligt observeret, og udgør registreringen et solidt grundlag for det videre arbejde?
- Er de obligatoriske KRAP-redskaber – **kognitiv sagsformulering** og **ressourceblomsten** – blevet anvendt, og har I reflekteret over, om I er kommet godt omkring afdækning af borgerens grundvilkår og situation?
- Er anvendelse af øvrige redskaber i søjle 1 overvejet grundigt?

Punkterne er inspiration til faglig refleksion, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke endegyldig, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*.

På **side 58** kan I finde refleksionsspørgsmålene i printvenlig udgave.

Redskaber til KRAP

De obligatoriske redskaber til arbejdet i søjle 1 er som beskrevet ovenfor **kognitiv sagsformulering** og **ressourceblomsten**.

Øvrige redskaber, som bør overvejes i hvert enkelt tilfælde i forbindelse med søjlen, er:

- » *Registreringsskema*: Registrerer adfærd og hændelser med henblik på at opnå fælles forståelse af virkeligheden.
- » *Analyse af mestring*: Analyserer baggrunden for borgerens mestring og stiller skarpt på, hvilke konsekvenser mestringen har både på kort og på langt sigt.
- » *4-kolonneskema og visuelt 4-kolonne*: Giver indsigt i borgerens negative tankemønstre med henblik på at kunne omstrukturere dem.
- » *Kaoslinjen*: Afdækker og visualiserer udfordringer, belastninger og enkeltfaktorer, som kan true borgerens trivsel.
- » *Mestring og mål*: Afdækker og medvirker til at give en forståelse af en persons mestringsstrategier, så der kan opstilles mål for udvikling af ny mestring

Redskaberne kan også hentes fra PsykologCentret hjemmeside, hvor der findes flere redskaber, som kan understøtte arbejdet med KRAP: <http://krap.com/download-site/>

Søjle 2: Analyse og forståelse

I skal nu systematisk analysere og forstå de observationer og den dokumentation, som arbejdet med afdækning og registrering af borgerens udgangspunkt har givet. På den baggrund kan I samarbejde videre med borgeren om ændring og udvikling. Her handler det om at få samlet og analyseret den viden, der er blevet indhentet i søjle 1.

Søjle 2: Analyse og forståelse. Formålet er at skabe overblik og forståelse af borgerens tankemønstre, ressourcer, drømme og udfordringer. Det opnår I ved at analysere og drøfte det, som I har observeret og registreret i forbindelse med søjle 1. Det handler bl.a. om at skaffe svar på spørgsmål som disse:

- » Hvordan kan de afdækkede ressourcer hos borgeren medvirke til en god udvikling?
- » Hvad ligger til grund for de afdækkede udfordringer hos borgeren, og kan de ændres til gavn for borgeren?
- » Hvilke drømme har borgeren, som kan forfølges?
- » Er der et særligt mønster i borgerens adfærd?
- » Hvordan kan uhensigtsmæssige mestringsstrategier hos borgeren ændres?
- » Hvilke relationer er af betydning for borgerens drømme eller udfordringer?

Metoden KRAP har konkrete trin, som I skal gå igennem for at analysere jeres afdækning og besvare spørgsmålene. Trinene fremgår af boksen nedenfor.

Søjleens trin:

1. Analysér afdækning og relationer
2. Drøft og reflektér sammen
3. Opstil mål ud fra borgerens perspektiv.

Husk! Brug og suppler løbende viden fra søjle 1

I har i løbet af arbejdet under søjle 1 indsamlet relevant information om borgeren og forsøgt at fylde relevante videnshuller. Men måske mangler I stadig information? I kan i så fald have behov for at arbejde videre i søjle 1 undervejs. Skodderne mellem søjlerne er ikke helt tætte – det er snarere reglen end undtagelsen, at man arbejder i alle tre søjler i det konkrete arbejde med borgerne.

Trin 1: Analysér afdækning og relationer

Formålet med dette trin er at analysere observationer og borgerens relationer, som I afdækkede og registrerede i søjle 1, for at få et overblik og blive klogere på, hvad borgeren gerne vil ændre, hvorfor og hvordan.

Analysen gør det muligt for jer bedre at forstå borgerens drømme, ambitioner og motivation, så de konkrete mål og delmål, der opstilles, passer til borgerens behov. Tag afsæt i disse spørgsmål:

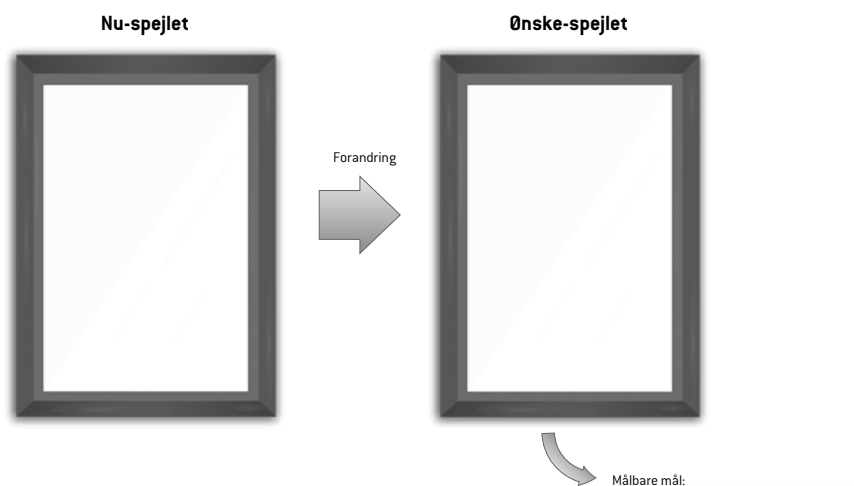
- » Hvad vil borgeren gerne ændre eller gøre til virkelighed?
- » Hvad peger de indsamlede observationer på som oplagte mål eller delmål?
- » Hvilke af borgerens relationer, fx pårørende, venner eller andre borgere på botilbuddet, kan støtte op om udviklingen?
- » Hvilke følger vil det have at sætte udviklingen i gang?
- » Hvad motiverer borgeren?

Analysen skal bl.a. skabe klarhed over, hvad der taler for og i mod den ændring, som en udvikling vil føre til. Uanset, om man har en stor eller lille ændring i tankerne, vil der altid være konsekvenser ved at gøre noget anderledes. Det er derfor vigtigt at analysere de faktorer nøgternt, som kan have indflydelse på udviklingen. Det kan gøres enkelt med en plus- og minusliste. Listen kan I lave sammen på et personalemøde, hvor I også kan diskutere punkterne grundigt igennem.

En central teknik til at analysere observationer handler om at visualisere. Med redskabet **nu-spejlet og ønske-spejlet** går man konkret til værks ved fx at tegne, fotografere eller illustrere på anden vis. Ved først at visualisere dels det, borgeren gerne vil forandre i den nuværende situation, og dels det, borgeren gerne vil opnå i fremtiden, kan I dernæst sammen med borgeren fokusere på, hvordan I kan bevæge borgeren tættere på billedet i ønske-spejlet. De to spejle skaber rammen om arbejdet, og der skal nu fokus på pilen mellem spejlene, der angiver forandringen. Hvad skal der til for at komme fra nu-spejlet til ønske-spejlet. Aktiviteten handler om, hvordan I sammen lægger en plan for og skaber en forandring, og det er en teknik, som mange borgere vil kunne tage aktiv del i, da udviklingen bliver vist visuelt i stedet for på skrift.

21 Nu-spejlet og ønske-spejlet

Skema: Nu-spejlet og ønske-spejlet. Lene Metner og Peter Bligrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Metoden KRAP tilbyder også redskabet **konstruktiv forandring**. Dette redskab kan I anvende til at analysere de indsamlede observationer og udsagn om borgeren og skabe forståelse for, at fastlåste opfattelser af borgeren og hans eller hendes handlinger kan forhindre jer i at støtte borgeren fuldt ud mod en positiv forandring af tanker, følelser og handlinger. Redskabet er et skema, som kan bruges til at skelne mellem:

- » Opfattelsen af, hvordan borgeren ER
- » Det, han eller hun GØR, dvs. handlinger
- » Det, han eller hun skal LÆRE, dvs. udvikling.

15 Konstruktiv forandring

Konstruktionen: Det, han eller hun "ER"	Handlinger bag: Det, han eller hun GØR	Udvikling: Det, han eller hun skal LÆRE	Tiltag: Hvad kan du som professionel gøre for at sikre en udvikling?
Her beskrives det, man som professionel siger eller kommer til at tænke om personen	Her beskrives de handlinger, som personen udfører, og som ligger bag den de tanker, man har som professionel	Her beskrives, hvad fokuspersonen skal støttes til at lære, for at personen kan handle anderledes	Her beskrives konkrete tiltag, som kan sættes i værk for at ændre og udvikle

Skema: Konstruktiv forandring, Lene Metner og Peter Bilgrav. KRAP – metoder og redskaber (2013).

Træning af sociale færdigheder

Julie er en voksen kvinde på 36 år, som personalet oplever som ret uengageret og ligeglad med, om andre tager slæbet i dagligdagen. Når snakken falder på Julie, og en af pædagogerne siger, at hun virker ret doven, er reaktionen typisk noget i stil med: "Ja, sådan er hun jo." Med redskabet konstruktiv forandring kan personalet flytte fokus fra den gængse opfattelse af Julie ('hun er doven') til hendes konkrete handlinger ('går eller ser væk, når der skal ryddes op'). På den baggrund kan der formuleres udviklingsmål og tiltag, som skal understøtte Julies udvikling hen i mod at blive mere engageret.

Husk! Bliv klar over din egen relation

I analysen af borgerens situation skal borgerens relationer undersøges. Spørgsmålet er, hvem der potentielt kan medvirke til at drive en positiv udvikling frem.

I denne del af analysen er det vigtigt, at I hver især i personalegruppen kortlægger jeres egne relationer til botilbuddets borgere. I kan anvende KRAP-redskabet **relationsanalyse** til at skelne mellem solide og udviklende relationer samt ikkeeksisterende eller negative relationer. Det er vigtigt, at udviklingsarbejdet foregår ud fra en god relation, hvor pædagog og borger får det bedste frem i hinanden.

Med udgangspunkt i bestilling fra myndighed og analysen af den viden, I har fra søjle 1, skal I nu sammen med borgeren finde frem til, hvilke ændringer og delmål der er nødvendige for at nå indsatsmålene i borgerens §141-handleplan og borgerens udviklingsønsker.

Trin 2: Drøft og reflektér sammen

Drøftelsen i personalegruppen af borgerens udvikling er en afgørende del af arbejdet med metoden KRAP. Ved et personalemøde på et botilbud er det væsentligt at:

- » Dele viden om, hvor man er kommet til i udviklingsarbejdet med borgeren. Det er vigtigt, at alle i teamet er opdateret på hver enkelt borgers udvikling og kan understøtte den til hver tid gældende pædagogiske indsats.
- » Give plads til, at kontaktpersoner fortæller om de KRAP-redskaber, der er anvendt siden sidst. Det fastholder arbejdet med metoden og kan fungere som inspiration for det øvrige personale.

Det er vigtigt, at der er en regelmæssig dialog med myndighed om indsats og indsatsmål.

Den samlede personalegruppe bør involveres for at styrke den enkelte medarbejders arbejde med botilbuddets borgere. Som professionel, der arbejder med voksne med udviklingshæmning, kan man drage nytte af at få udfordret sine tanker og gjort det tydeligt, hvilken rolle man selv spiller i dynamikken med borgeren. Det kan et refleksionsmøde i personalegruppen bruges til.

Refleksionsmødets deltagere er hele teamet, som arbejder med borgeren, samt så vidt muligt borgeren selv. Andre interne eller eksterne parter kan også deltage, hvis de kan bidrage med relevante perspektiver på borgerens situation, ressourcer, drømme og udfordringer.

Hav disse punkter for øje, når I mødes og reflekterer over den indsamlede viden:

- » Hold fast i de konkrete observationer og iagttagelser, I har dokumenteret som led i at anvende KRAP-redskaberne. Det er vigtigt, at jeres beslutninger sammen med borgeren tager udgangspunkt i det, I reelt ved og har observeret.
- » Brug den nødvendige tid på den fælles refleksion. Det er vigtigere, at I kommer ud i alle hjørner og får et så komplet grundlag som muligt for at sætte gang i udviklingen, end at I hurtigt har en handleplan klar.
- » Sørg for at konkretisere den tavse viden, som I ikke sætter ord på i dagligdagen, fx om borgerens historie, reaktioner i bestemte situationer, mønstre i adfærden eller andet. Det er vigtigt, at I tager jer tid til at overveje – og udfordre – jeres egen forståelse af borgeren samt deler den med hinanden og så vidt muligt med borgeren selv. Det giver et godt grundlag for sammen at arbejde med borgeren på dennes præmisser.

I kan støtte refleksionerne ved at bruge metodens redskaber, fx redskabet **perspektivskema**. Perspektivskemaet samler systematisk to personers perspektiver på den samme situation og giver på den måde et godt grundlag for at drøfte sig frem til fælles indsigt.

16 Perspektivskema

	Situation	Tanke	Følelse/krop	Handling
	Beskriv det øjeblik, det handler om	Hvad var tanken i det øjeblik?	Hvad følte du? Hvad mærkede du i kroppen?	Hvad gjorde du så, eller hvad tænkte du så?
Perspektiv Person 1				
Perspektiv Person 2				

Skema: Perspektivskema. Lone Metner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Husk! Brug de eksisterende muligheder for videndeling

KRAP skal brede sig på samme måde som anden viden på botilbuddet, fx på workshops, uformelle værksteder, personalemøder, teammøder, supervision, dialog med botilbuddets KRAP-ressourcepersoner, eksterne metodeambassadører eller uformelt over en kop kaffe. Flere og flere bruger også grupper på sociale medier som Facebook til at dele artikler, chatte, give indspark fra praksis, dele videoklip osv. Det er selvfølgelig vigtigt, at der ikke deles personfølsomme oplysninger om borgeren på sociale medier.

Trin 3: Opstil ønsker og mål ud fra borgerens perspektiv

På dette trin skal I arbejde med borgerens ønsker og mål. Grundlaget er arbejdet i søjle 1 med afdækning og registrering samt den fælles refleksion og analyse af borgerens tanker, behov og situation.

Begynd med at prioritere de mål, som er mest centrale for borgeren. Brug evt. KRAP-redskabet **mål- og ønskeskema**, så I præcist kan få formuleret, hvad der skal arbejdes med. Det er vigtigt, at formulere hvad man ønsker sig og gerne vil have til at ske. Mål skal formuleres som *ønsker hen imod noget* og ikke væk fra noget. Målene formuleres, så de så vidt muligt giver mening for borgeren. Det er en betingelse for at opnå et fælles ejerskab til udviklingen. Hvis målene bliver for store, vil det typisk øge frygten for fiasko. Mindre mål giver kortere vej til succes og en oplevelse af, at man evner at efterstræbe målet.

20 Mål- og ønskeskema

Jeg ønsker	Det kan ses ved/succesen er

Skema: Mål- og ønskeskema. Lene Metner og Peter Bligrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Husk! Skab sammenhæng til borgerens mål i § 141-handleplan og bestilling fra myndighed

Medarbejderne og ledelsen på botilbuddet skal arbejde ud fra myndighedens bestilling til botilbuddet, der i mange kommuner vil være formuleret ud fra voksendredningsmetoden (VUM) og en funktionsevnevurdering. Spørg jer selv:

- » Hvilke mål har borgeren i samarbejde med myndighedssagsbehandler sat sig i sin § 141-handleplan?
- » Hvordan kan vi sætte borgerens mål ind i en KRAP-sammenhæng – kan vi fx understøtte målene med nysgerrighed på borgerens ressourcer?
- » Hvor konkrete er målene i borgerens § 141-handleplan – kan de skærpes?
- » Hvilke delmål kan vi formulere som skridt på vejen mod målsætningen i borgerens § 141-handleplan og myndighedens bestilling til botilbuddet?

Læs mere på Socialstyrelsens hjemmeside: <http://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling/vum-og-dhuv>

Husk! Lad målene være borgerens mål

Måske har I et mål på borgerens vegne, fx at borgeren skal holde bedre orden på sit værelse, fordi I kan se, at det stresser borgeren, at der er rodet. Det er imidlertid afgørende, at borgeren kan se sig selv i målet, og jeres første skridt må derfor være at afdække, hvorfor borgeren ikke altid holder orden. Måske vil borgeren ikke. Men det kan også være, at oprydningstiden altid falder sammen med aftenkaffen. Eller at borgeren ser oprydningen som en straf. Afdæk situationen, og find frem til, hvad borgerens behov er, og hvordan I kan komme det i møde.

Husk! Formulér altid positive mål

For at styrke borgerens motivation er det vigtigt, at målet opleves som attraktivt. En enkel måde at opnå det på er at formulere målene positivt. Skriv fx ikke "Stine skal lade være med at råbe efter de andre og skræmme dem væk". Skriv i stedet "Stine skal kommunikere med de andre på en måde, så de får lyst til at tale med hende".

KRAP-redskabet **konstruktiv forandring** kan anvendes til at formulere positive mål og i det hele taget se positivt på borgerens adfærd.

Det kan være, I oplever, at de mål, der fremgår af borgerens §141-handleplan og bestilling fra myndighed, ikke er realistiske eller motiverende for borgeren, fordi han eller hun har ændret ønsker eller situation. I så fald kan I gå et skridt tilbage i processen, indlede en ny afdækning og analyse for siden at formulere nye, positive og successikrede mål sammen med borgeren, som afspejler dennes aktuelle ønsker og behov.

Hvis I, i samarbejde med borgeren, når frem til, at der skal arbejdes med andre mål end dem, myndighed har beskrevet i bestillingen, er det vigtigt, at I kontakter borgerens myndighedssagsbehandler for en eventuel ændring i borgerens mål.

Refleksionsspørgsmål til søjle 2

I søjle 2 analyserer I borgerens drømme, ønsker og samlede livssituation som udgangspunkt for at udvikle borgerens færdigheder i en positiv retning. I er nu klar til sammen med borgeren at sætte gang i aktiviteter, der kan bane vejen for den ønskede udvikling. Et udviklingsforløb med en borger er aldrig forudsigeligt og lineært, så sørg for løbende at arbejde i søjle 2 med analyse og forståelse, samt justere og tilføj mål efterhånden, som borgeren udvikler sig, eller I opnår ny indsigt.

I bør overveje disse refleksionsspørgsmål i forhold til jeres arbejde i søjle 2:

- Er alle tilgængelige observationer og relationer analyseret, og har I opnået dybere forståelse af borgerens drømme, ambitioner og motivation?
- Hviler analysen på afdækning og registrering frem for på antagelser? Og har I brugt viden fra de obligatoriske redskaber **ressourceblomsten** og **kognitiv sagsformulering** fra søjle 1?
- Er analysen lavet med nysgerrighed på borgerens perspektiv?
- Har I, i fællesskab, udfordret jeres forforståelser og delt jeres tavse viden som led i analysen?
- Har I lavet ønsker og mål i samarbejde med borgeren, som er formuleret positivt og som retter sig mod udvikling og livskvalitet? Afspejler målene på en gang borgerens ønske, bestilling fra myndighed i forbindelse med borgerens §141-handleplan?

Punkterne udgør minimumsrefleksioner, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke endegyldig, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*. På **side 59** kan I finde refleksionsspørgsmålene i printvenlig udgave.

Redskaber til KRAP

De obligatoriske redskaber **ressourceblomsten** og **kognitiv sagsformulering** i søjle 1 danner udgangspunkt for arbejdet med KRAP i søjle 2.

Øvrige redskaber, som bør overvejes i hvert enkelt tilfælde i forbindelse med søjlen, er:

- » *Konstruktiv forandring*: Kan skabe forståelse for fastlåste konstruktioner om borgere og deres handlinger. Anvendes også til at formulere tiltag til ændring og udvikling (søjle 3).
- » *Perspektivskema*: Belyser, hvordan den samme situation kan opleves forskelligt af to forskellige personer.
- » *Mål- og ønskeskema*: Præciserer, hvad der skal arbejdes med, så der er et konkret mål at arbejde hen imod.
- » *Nu-spejl og ønske-spejl*: Visualiserer virkeligheden og ønsker for fremtiden som støtte til en dialog om de ønskede forandringer.

Redskaberne kan også hentes fra PsykologCentret hjemmeside: <http://krap.com/download-site/>

Søjle 3: Ændring og udvikling

I søjle 3 arbejder I konkret med udvikling af borgerens færdigheder. Det kan være følelsesmæssige, sociale eller kognitive færdigheder såvel som praktiske færdigheder. I skal bruge jeres viden og analyse fra søjle 1 og 2 i arbejdet med borgerens færdigheder og følge op på målene og fejre succeser.

Søjle 3: Ændring og udvikling. Formålet er at sætte gang i borgerens udvikling. Det handler om at udvikle de konkrete færdigheder, som er nødvendige for, at borgeren kan nå sine mål. Færdigheder handler i denne forbindelse ikke kun om praktiske færdigheder men også om borgerens selvforståelse, tænkning, sociale kompetencer, mestringsstrategier osv. Som udgangspunkt skal I svare på disse overordnede spørgsmål:

- » På hvilke konkrete områder skal borgeren udvikle sine færdigheder?
- » Hvilke mål og færdigheder er de rigtige at arbejde med?
- » Hvordan udvikler borgeren sig?
- » Hvordan samarbejder I med borgeren om at fastholde motivationen for udvikling?
- » Hvordan kan målene tilpasses, så de er mest muligt relevante og realistiske?
- » Hvornår er målene brudt ned i et tilstrækkeligt antal delmål og aktiviteter?

Metoden KRAP har konkrete trin, som I skal gå igennem for at sætte den rette udvikling i gang. Trinene fremgår af boksen nedenfor.

Søjlen består af trinene:

1. Arbejd med mål og delmål
2. Udvikl færdigheder
3. Følg op og tilpas indsatsen.

Husk! Træk altid på viden og analyse fra søjle 1 og 2

I har i søjle 1 og 2 afdækket og analyseret relevant information om borgeren. Men måske vil I stadig stå i situationer, hvor I mangler information, eller analysen ikke slår til. Et udviklingsarbejde med en borger er aldrig fuldstændigt lineært og forudsigeligt. Selvom søjle 3 med tiden vil udgøre hovedvægten i arbejdet med borgeren, vil der altid være behov for løbende at bevæge sig ind i søjle 1 og søjle 2 for at få flere nuancer om borgeren med og blive klogere på, hvornår og hvordan der skal justeres i arbejdet med borgeren.

Trin 1: Arbejd med mål og delmål

Når der er opnået fælles forståelse og ejerskab til det overordnede mål sammen med borgeren, og målet er brudt ned i delmål, begynder selve arbejdet med delmålene. Det overordnede mål vil som regel være formuleret i borgerens § 141-handleplan. Dette brydes i samarbejde med borgeren ned i mindre delmål. Målene og succeskriterierne for at opnå målene skal være konkrete. Det vil sige, at målene er *specifikke, målbare, attraktive, realistiske* og *tidsbestemte*, sådan som eksemplet nedenfor viser med brugen af redskabet **måltrappen**.

Det obligatoriske redskab **måltrappen** (se figur 3.5) kan bruges til at formulere og visualisere et overordnet mål og de delmål, der gør vejen til målet overskueligt for borgeren.

Det overordnede mål beskrives på trappens øverste trin og delmålene beskrives på trappens andre trin. Det første delmål, man skal arbejde hen imod, skrives således på trappens nederste trin. Ved at beskrive, hvilke aktiviteter du, dine kolleger og borgeren helt præcist skal igennem for at indfri mål og delmål, gøres processen frem mod målet overskuelig og målbar. Samtidig giver det borgeren gode chancer for at opnå en oplevelse af udvikling og succes.

De enkelte delmål formuleres positivt, dvs. som noget, borgeren ønsker at arbejde hen imod. Et negativt mål, som handler om noget, man vil undgå, fx "at lade være med at blive sur", skal derfor omformuleres til en sætning, der viser et positivt ønske om, hvad borgeren vil arbejde hen imod. Konkrete positive mål kan lettere aktivere konstruktive tanker, billeder og handlemønstre, hvorimod negativt formulerede mål er tilbøjelige til at fastholde opmærksomheden på negative tanker og uhensigtsmæssig adfærd og mestringsstrategier.

Hav som ambition, at det efter dette trin står helt klart for både dig og borgeren, hvad der efterfølgende skal ske – hvad du og borgeren skal gøre, for at borgeren kan udvikle sine færdigheder og opnå de ønskede mål og delmål.

Træning af sociale færdigheder og deltagelse i samfundsliv

I udredningen og bestillingen fra myndighed er det beskrevet, at Ahmed på 32 år skal have styrket sine sociale kompetencer og udnytte sine færdigheder. Han er fingernem og skal begynde i beskæftigelse på et beskyttet værksted, hvor han skal arbejde med montage. På Ahmeds botilbud arbejder personalet med KRAP-redskabet måltrappen, hvor sigtet er trin for trin at gøre Ahmed tryk ved at komme på værkstedet. Som første trin på måltrappen er delmålet, at Ahmed skal lære værkstedet at kende. Næste trin er, at han skal kunne komme hen til værkstedet. Tredje trin er måske, at Ahmed skal få en fornemmelse af, hvilket arbejde der laves på værkstedet, inden han som fjerde trin skal have sin første arbejdsdag på værkstedet og så videre, indtil han når indsatsmålet.

Figur 3.5 Et eksempel på en udfyldt måltrappe

28 Måltrappen

At Simon bliver i stand til at sortere strømper og lægge dem sammen

Overordnet mål:

Strømperne i skabet

Delmål 4:

Simon smider de enlige strømper ud i skraldespanden
Simon lægger de sammenlagte strømper i skabet
Simon lægger de enlige strømper på bordet
Simon ser på de strømper der er tilbage og kan se om der er nogle ens
Pædagogen lægger de sidste strømper på sengen
Simon lægger alle sammenlagte strømper på bordet

Lægge strømper der har en makker sammen

Delmål 3:

Simon lægger de ens strømper sammen
Simon lægger ens strømper ved siden af hinanden to og to
Pædagogen vælger 20 strømper og lægger dem på sengen
Simon lægger dem sammen to og to
Simon lægger ens strømper to og to på sengen
Pædagogen vælger 12 strømper og lægger dem på sengen

Finde strømper der har en makker mellem 6 strømper

Delmål 2:

Simon ser om de to sidste strømper er ens og lægger dem sammen
Simon skal lægge de to ens strømper sammen
Simon skal udpege to ens strømper
Pædagogen viser hvordan strømperne lægges sammen
Simon skal udpege to ens strømper
Pædagogen vælger 6 strømper og lægger dem på sengen

Lægge to ens strømper sammen

Delmål 1:

Simon lægger et par strømper sammen
Pædagogen viser hvordan strømper lægges sammen
Simon finder et par strømper, der er ens og lægger dem på sengen
Simon bliver vist to ens strømper
Simon lægger alle strømperne i en stor kurv
Simon leder efter alle strømperne i skabet
Pædagogen præsenterer Simon for hvordan strømper ser ud

Skema: Måltrappen. Lene Metner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Træning af praktiske færdigheder

Som eksempel på arbejdet med mål og delmål kan nævnes målet for Simon. Simon giver sit tøj stor opmærksomhed. Han har ikke overblik over alt sit tøj og bliver frustreret, hvis der er noget af hans tøj, han ikke kan finde. Det kan for eksempel være, hvis der ikke er to ens strømper, fordi det er til vask, eller strømperne ikke er lagt sammen, så det bliver svært at overskue hvilke ens strømper han har. Lykkes det ikke at finde to ens strømper, bliver Simons frustration øget, og han søger mod at rive alt sit tøj i stykker.

Charlotte, Simons kontaktperson, opsætter et mål for Simon om at lære at finde to ens strømper, lægge dem sammen og få smidt enlige strømper ud så de ikke forvirre. Ved at Simon får det fulde overblik over sine strømper, formodes det, at Simon vil finde ro, der kan være med til at give overskud til at udføre andre aktiviteter.

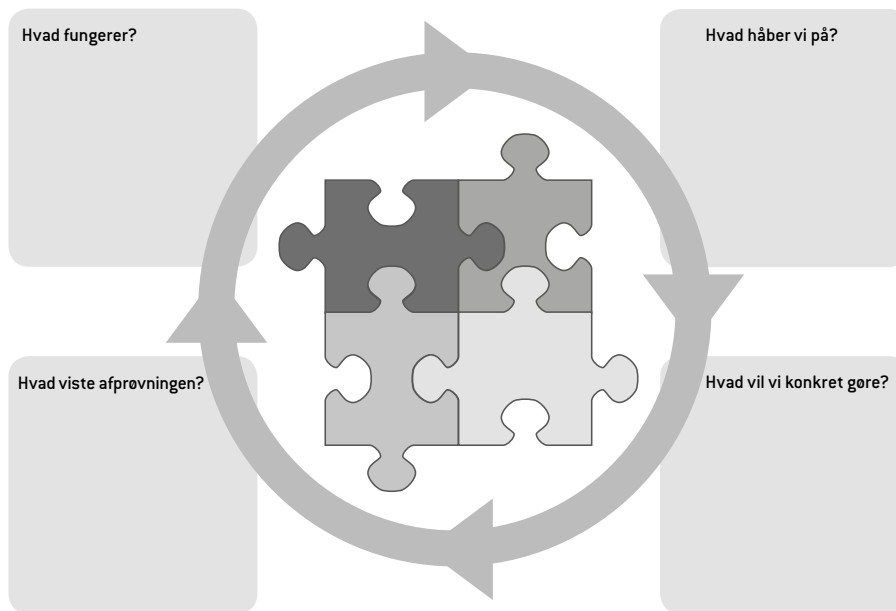
Da tøjet er meget vigtigt for Simon, vil det være nødvendigt at Simon selv kan lægge strømper sammen, når han har vasket tøj, så han får to ens strømper på hver dag og det bliver lettere, hvis ens strømper er lagt sammen.

Det kan være en god idé at fejre det, når borgere når et delmål. Det fastholder motivationen, og gør udviklingen synlig for borgeren, personalet og eventuelt pårørende. Brug her eventuelt KRAP-redskabet **procesmodel**.

Formålet med procesmodellen er at planlægge en indsats på baggrund af borgerens ressourcer og derfra skabe udvikling eller ændringer hos borgeren. Udgangspunktet for redskabet er, at der *altid* er noget, der virker. Det gælder bare om at finde det og bygge videre på det. Mens procesmodellen ikke er et evalueringsredskab, så kan det være en god hjælp til at identificere små og store succeser og sætte fokus på, at der altid er noget, der virker, og som det giver mening at bygge videre på.

36 Procesmodel

Skema: Procesmodel. Lene Metner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Husk! At lave mål, som borgeren kan "snuble" ind i, og arbejd helt konkret med målene

Meget står og falder med borgerens motivation, når man arbejder med udvikling. Succesoplevelser styrker borgerens motivation for udvikling. Sørg derfor for at give borgeren delmål i form af "snublemål". Det vil sige mål, der er formuleret sådan, at man nærmest snubler over målstregen til succesen og frem til det næste delmål.

En ung mand ved navn Peter, der drømmer om at hjælpe med at passe botilbuddets grønne områder, kan fx have som første snublemål at se på, når gartneren slår græs, vander osv. Næste mål kan være at sige godmorgen til gartneren. Med den rette planlægning vil borgeren med tiden kunne nå frem til det endelige mål.

For Trine, hvis mål er selv at rede sit hår om morgenen, kan første snublemål være at sidde med børsten, så hun bliver komfortabel med den. Næste mål kan være at holde børsten sammen med medarbejderen, mens de reder håret i fællesskab. På denne måde nærmer Trine sig langsomt men sikkert sit mål om selv at rede sit hår.

Delmålene skal være så konkrete og målbare som muligt, og det gør ikke noget, at der er mange af dem, før I når frem til slutmålet. Det betyder bare flere succeser at fejre undervejs!

Trin 2: Udvikle færdigheder

Når der er lagt en plan med delmål for, hvordan borgeren skal nå sit mål, er I klar til det næste trin. Det handler om, at borgeren skal have de bedste muligheder for at udvikle de færdigheder, som er nødvendige, for at nå de opstillede mål og delmål.

I første omgang skal I finde ud af, *hvilke* færdigheder borgeren skal træne. Det kan, som før nævnt, både være praktiske færdigheder, men det kan også være emotionelle eller sociale færdigheder, fx at hjælpe borgeren til at forstå, hvad en følelse er, hvordan borgeren håndterer vrede, og hvordan borgeren kan være sammen med andre, fx til fællesspisning i dagligstuen. Det er i denne proces vigtigt at sammenholde borgerens færdigheder med de overordnede mål.

Træning af sociale færdigheder

Hvis det fx handler om borgeren Sonja, som er vellidt på botilbuddet, og som ønsker at blive bedre til at kommunikere med de andre borgere, kan I øve evnen til at stille spørgsmål sammen med Sonja. Lav fx en aftale om, at Sonja hver dag spørger en af de andre på botilbuddet, om han eller hun har haft en god dag.

Hvis det handler om borgeren Erik, som smider sine brugte lommestørklæder overalt på botilbuddet, stiller øvelserne andre krav. Her er det vigtigt, at I fremfor blot at samle lommestørklæderne op skifter fokus fra irettesættelse til nysgerrighed. Fx har afdækningen af Eriks grundvilkår og situation måske vist jer, at Erik ikke kan samle sine lommestørklæder op, og det kan i stedet handle om, at I træner jeres pædagogiske tilgang til ham, så tilgangen matcher hans udviklingstrin. Træningen kan måske sætte fokus på at skifte irettesættelser af Erik ud med fælles indsamling af lommestørklæderne, hvor Erik indgår i dette. Det kan også helt grundlæggende handle om at få spurgt ind til, hvorfor Erik overhovedet smider lommestørklæder på botilbuddet.

Det kan både være praktiske færdigheder og sociale færdigheder, der skal trænes hos voksne med udviklingshæmning, og udvikling af praktiske færdigheder kan være et skridt på vejen til træning af sociale færdigheder. I KRAP defineres træning af sociale færdigheder som en pædagogisk metode, der:

- ✓ Styrker borgerens sociale færdigheder, sociale kompetencer og sociale velvære
- ✓ Tager udgangspunkt i borgerens egen målsætning
- ✓ Har fokus på udvikling af adfærden.

Når I skal arbejde med færdigheder, kan det være en hjælp at fokusere på de tre v'er: *Vide, ville og vise*. Det vil sige, har borgeren den nødvendige viden, er borgeren motiveret for forandring, synes borgeren, den er vigtig (ville) og er borgeren i stand til at udføre ændringen (vise), eller skal borgeren have hjælp, fx ved at der ændres i rammerne. Det kan eksempelvis være gennem:

- » Indlæring via rollemodeller, dvs. konkret vise borgeren, hvordan man kan bruge sociale færdigheder hensigtsmæssigt
- » Langsom udbygning af færdigheder hen imod mere komplekse færdigheder – SSS (Små Sikre Succeser)
- » Anerkendelse og ressourcefokusering
- » Positiv forstærkning, det vil sige at motivere, anerkende og støtte til positiv adfærd
- » Rollespil og rollebyt.

Det er vigtigt, at personen, der skal øve færdigheder, tror på, at det nytter. Derfor er motivationsarbejdet så vigtigt, fx med snublemål. Et andet vigtigt element i motivationsarbejdet er at have øje for, hvilke omstændigheder der enten tapper borgeren for energi eller giver borgeren energi. Til det formål kan KRAP-redskabet **energikoppen** anvendes.

Energikoppen er en tegning af en kop med hul i bunden. Når koppen er fyldt op, er den maksimale mængde energi til stede. Men energien løber ud af hullet i bunden, og det er der bestemte årsager til. Mængden af energi har især betydning for nyligt tillærte færdigheder. Det kræver meget energi at udføre en bestemt færdighed, hvis man lige har lært det. Det er derfor vigtigt at tilrettelægge træningen af færdigheder, når energien er til stede.

35 Energikoppen

Energiskala 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0	Navn: _____ Dato: _____	Hvad tilfører dig normalt energi:
		Hvad tager normalt din energi:
Angiv dit energiniveau på energiskalaen:		
Hvilke aktiviteter har bevirket det:		
Hvad kan ændre det – på kort sigt:		
Hvad kan ændre det – på langt sigt:		

Skema: Energikoppen. Lene Mettner og Peter Bilgrav: KRAP – metoder og redskaber (2013).

Trin 3: Følg op og tilpas indsatsen

I skal i fællesskab med borgeren og eventuelt myndighedssagsbehandleren følge op på borgerens mål, tilpasse indsatsen og sætte nye mål så længe, det giver mening, for derved at vedligeholde borgerens motivation for forandring.

Opfølgningen kan for personalet fx foregå på refleksionsmøder. Opfølgning med borgeren kan fx tage form af formelle eller uformelle samtaler. Observation og samtale med borgerens netværk er særligt relevant, hvis borgeren ikke kan deltage i en samtale. I forhold til opfølgning med myndighed er det en god idé at aftale tidspunkt for opfølgning.

Målopfølgning er en løbende proces. I kan følge borgerens udvikling tæt ved fx at genbesøge de beskrevne mål med jævne mellemrum og følge op på, hvilke delmål der er indfriet, og hvilke der bør tilrettes, dvs. at I løbende arbejder med redskabet **måltrappen**. I finder en printvenlig version af måltrappen og de to andre obligatoriske redskaber i metoden KRAP på **side 57**.

Husk! Tilpas målene, hvis udviklingen ikke er synlig

I bør kunne se en udvikling i delmålene inden for en relativt kort periode. Kan I ikke det, må enten mål, delmål eller færdighedstræningen tilpasses.

Spørg jer selv: Hvordan kan målene tilpasses, så de har den rette sværhedsgrad og udviklingen kan iagttages? Hvilke alternative, målbare færdigheder kan borgeren have behov for at træne for at nå sine mål? Er målene beskrevet detaljeret nok?

Forudsætningen for at følge og justere målene er, at I sørger for en grundig dokumentation af målene og af jeres udviklingsarbejde.

Den mest almindelige fejl er, at man som fagperson opsætter for store mål, som er for svære at nå. I sådanne tilfælde kan borgeren og I som fagpersoner opleve en længere periode uden fremskridt, og borgeren og den professionelle risikerer at miste modet. Det vil i sådan en situation kræve ekstra mange af jeres ressourcer for igen at sikre borgerens motivation for forandring.

Hvis I oplever, at borgeren har svært ved at indfri de opstillede mål, bør I altså reagere hurtigst muligt, genbesøge jeres afdækning og analyse samt foretage de nødvendige justeringer i mål og indsats, så borgerens udvikling kan fortsætte.

Refleksionsspørgsmål til søjle 3

I søjle 3 sætter I gang i at udvikle borgerens færdigheder, tilpasse jeres pædagogiske indsats og sætte kursen mod den ønskede udvikling sammen med borgeren. Jeres opgave lyder på løbende at tilpasse målene – og løbende at afdække, registrere og analysere, så borgeren kan udvikle sine færdigheder.

Når I arbejder med at skabe ændring og udvikling i borgerens tanker, handlinger og følelser, er det vigtigt, at I overvejer følgende:

- Er borgeren motiveret for målet?
- Har borgeren ejerskab til udviklingsprocessen?
- Har borgeren den fornødne viden om det, der skal sættes i gang?
- Har borgeren behov for et visuelt støttesystem?
- Har I sikret jer, at arbejdet tager udgangspunkt i borgerens grundvilkår?
- Har I formuleret målbare mål og delmål for udviklingen?
- Har I fastlagt færdighedstræningens aktiviteter?
- Følger I løbende op og sikrer, at I har et fælles overblik over borgerens udvikling?
- Er målene formuleret positivt?
- Står det så vidt muligt klart for borgeren, hvornår et mål er nået?
- Står det så vidt muligt klart for borgeren, hvilke færdigheder der skal øves?
- Fejrer I de små succeser med borgeren?
- Er det obligatoriske KRAP-redskab – **måltrappen** – blevet anvendt, og er anvendelse af øvrige redskaber i manualen overvejet grundigt?

Træning af sociale færdigheder og deltagelse i samfundsliv

I udredningen og bestillingen fra myndighed er det beskrevet, at Ahmed på 32 år skal have styrket sine sociale kompetencer og udnytte sine færdigheder. Han er fingernem og skal begynde i beskæftigelse på et beskyttet værksted, hvor han skal arbejde med montage. På Ahmeds botilbud arbejder personalet med KRAP-redskabet måltrappen, hvor sigtet er trin for trin at gøre Ahmed tryk ved at komme på værkstedet. Som første trin på måltrappen er delmålet, at Ahmed skal lære værkstedet at kende. Næste trin er, at han skal kunne komme hen til værkstedet. Tredje trin er måske, at Ahmed skal få en fornemmelse af, hvilket arbejde der laves på værkstedet, inden han som fjerde trin skal have sin første arbejdsdag på værkstedet og så videre, indtil han når indsatsmålet.

Punkterne udgør minimumsrefleksioner, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke udtømmende, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*.

På **side 60** kan I finde refleksionsspørgsmålene i printvenlig udgave.

Redskaber til KRAP

Det obligatoriske redskab til arbejdet i søjle 3 er **måltrappen**. Øvrige redskaber, som bør overvejes i hvert enkelt tilfælde i forbindelse med søjlen, er:

- » *Energikoppen*: Giver en forståelse for, hvad der hhv. giver og tager energi til og fra en person med henblik på at kunne planlægge en indsats i overensstemmelse med energiniveauet og med henblik på at kunne intervenere i forhold til uhensigtsmæssig energibalance hos borgeren.
- » *Procesmodellen*: Skaber udvikling eller ændringer ved at fastholde fokus på ressourcer og løsninger.

Redskaberne kan også hentes fra PsykologCentret hjemmeside: <http://krap.com/download-site/>

4 Oversigt over KRAP-redskaber

Oversigten nedenfor viser alle de redskaber, som er nævnt i manualen. Der findes også andre redskaber til KRAP, som kan være brugbare.

Redskaberne kan hentes fra PsykologCentrets hjemmeside: <http://krap.com/download-site/>

Redskaberne er gjort digitale og kan kobles med Bosted og andre it-systemer, der bruges på botilbud.

Redskaber til søjle 1

- » Kognitiv sagsformulering
- » Ressourceblomsten
- » Søjlemodellen
- » Registreringsskema
- » Analyse af mestring
- » 4-kolonneskema og visuelt 4-kolonneskema
- » Kaoslinjen
- » Mestring og mål

Redskaber til søjle 2

- » Konstruktiv forandring
- » Perspektivskema
- » Mål- og ønskeskema
- » Nu-spejl og ønske-spejl

Redskaber til søjle 3

- » Måltrappen
- » Energikoppen
- » Procesmodellen

De tre obligatoriske redskaber

På de næste sider findes en printvenlig udgave af hvert af de tre obligatoriske redskaber: Kognitiv sagsformulering, ressourceblomsten og måltrappen.

9

Kognitiv sagsformulering

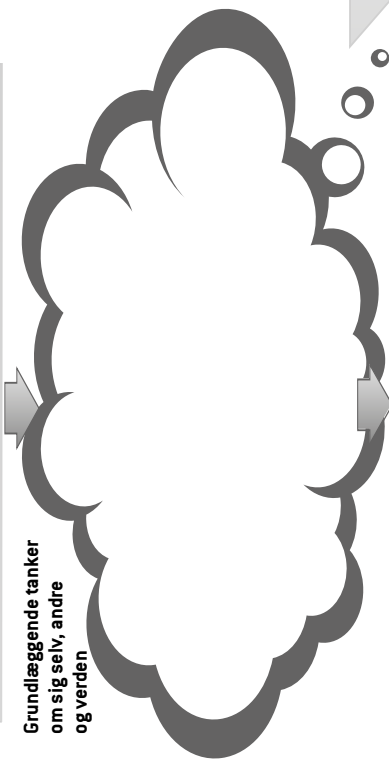
Navn og dato:
Udfyldt af:

Fakta om fokuspersonen

Positive påvirkninger

Udfordringer

Grundlæggende tanker
om sig selv, andre
og verden

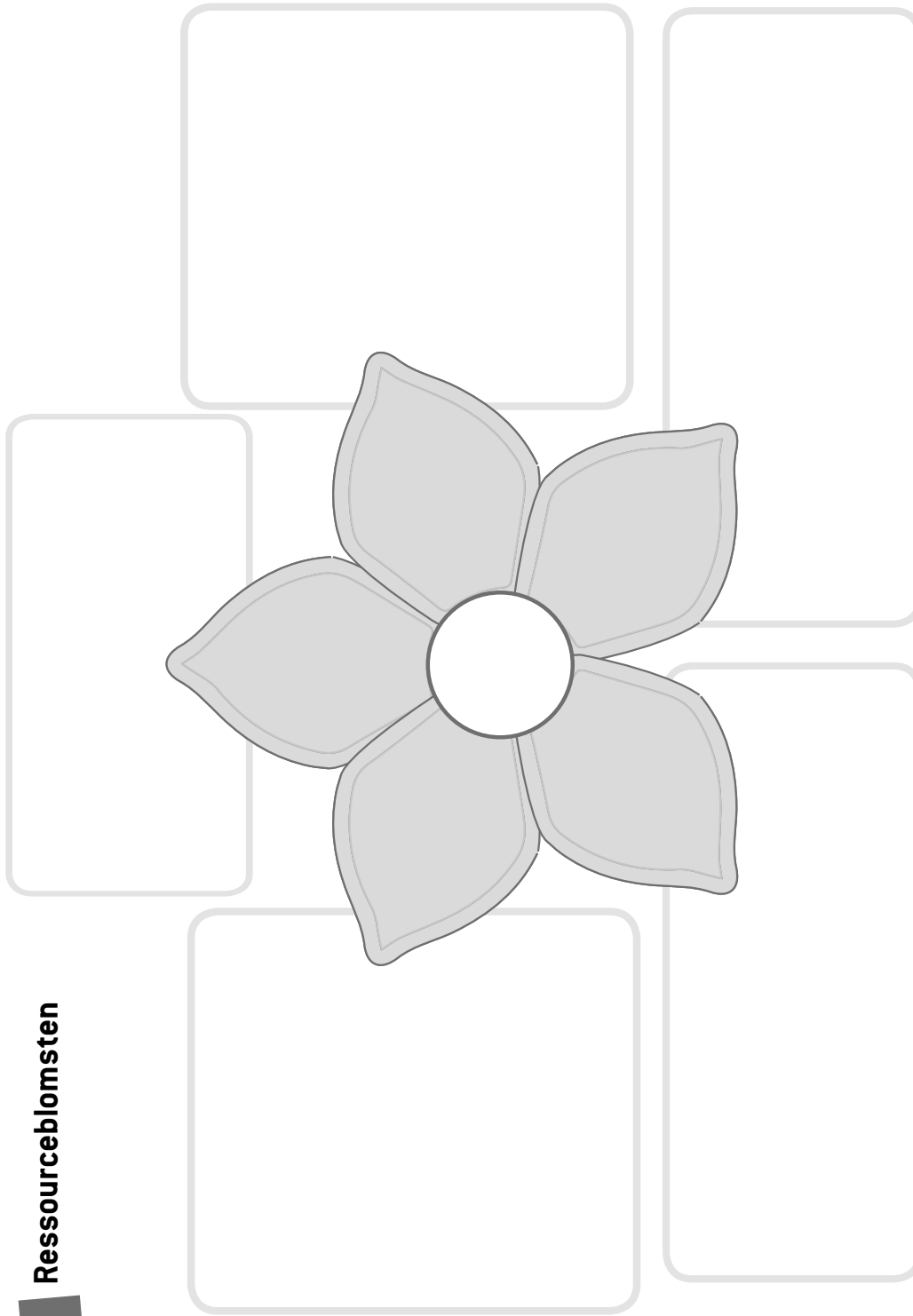
Mestring – når noget bliver svært

Skema: Kognitiv sagsformulering, Lene Møtner og Peter Bilgrav: KRAP – metode og redskaber (2013)

Ressourceblomsten

Skema: Ressourceblomsten, Lene Møtner og Per Birgitte KRAP – metoder og redskaber (2013).

28 Måltrappen

Skema: Måltrappen, Lene Meinert og Peter Bligg av KRAPP – metoder og redskaber (2013).

5 Refleksionsspørgsmål til søjlerne – samlet

Refleksionsspørgsmål til søjle 1

I søjle 1 har I arbejdet med at afdække og registrere borgerens udgangspunkt. Borgerens drømme, ønsker og samlede livssituation er udgangspunktet for at udvikle borgerens færdigheder i en positiv retning. I bør overveje disse refleksionsspørgsmål i forhold til jeres arbejde i søjle 1:

-
- Har I taget afsæt i bestilling fra myndighed, hvis den er foretaget?
-
- Er der lavet en grundig afdækning af borgerens tanker om sig selv, andre og verden? (kognition)
 - Har I arbejdet ud fra nysgerrighed og anerkendelse?
 - Er alle relevante parter blevet hørt?
 - Er borgerens perspektiv det fælles afsæt for indsatsen?
 - Er borgerens situation tilstrækkeligt observeret, og udgør registreringen et solidt grundlag af viden?
 - Er de obligatoriske KRAP-redskaber: **Kognitiv sagsformulering** og **ressourceblomsten** – blevet anvendt, og har I reflekteret over, om I er kommet godt omkring afdækning af borgerens grundvilkår og situation?
 - Er anvendelse af øvrige redskaber i søjle 1 overvejet grundigt?
-

Punkterne udgør minimumsrefleksioner, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke endegyldig, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*.

Refleksionsspørgsmål til søjle 2

I Søjle 2 analyserer I de registreringer og de grundvilkår I har afdækket i søjle 1 og får derigennem en forståelse for borgerens ønsker og samlede livssituation som udgangspunkt for at udvikle borgerens færdigheder i en positiv retning. I er nu klar til sammen med borgeren at sætte gang i aktiviteter med afsæt i en forståelse for borgerens grundvilkår, der kan bane vejen for den ønskede udvikling. I bør overveje følgende refleksionsspørgsmål i forhold til jeres arbejde i søjle 2:

-
- Er alle tilgængelige observationer og informationer analyseret, og har I opnået tilstrækkelig forståelse af borgerens grundvilkår, drømme, ambitioner og motivation?

 - Hvilken analysen på afdækning og registrering frem for på antagelser? Og har I brugt viden fra de obligatoriske redskaber **ressourceblomsten** og **kognitiv sagsformulering** fra søjle 1?
 - Er analysen lavet med fokus på borgerens perspektiv?
 - Har I i fællesskab udfordret jeres forforståelser og delt jeres tavse viden som led i analysen?
 - Har I lavet en konkret målformulering i samarbejde med borgeren, som er realistisk og retter sig mod udvikling og livskvalitet? Afspejler målformuleringen på en gang borgerens ønske, bestilling fra myndighed og borgerens §141-handleplan?
 - Har I lavet ønsker og mål i samarbejde med borgeren, som er formuleret positivt og som retter sig mod udvikling og livskvalitet? Afspejler målene på en gang borgerens ønske, bestilling fra myndighed i forbindelse med borgerens §141-handleplan?
-

Refleksionsspørgsmålene ovenfor udgør minimumsrefleksioner, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke endegyldig, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*.

Refleksionsspørgsmål til søjle 3

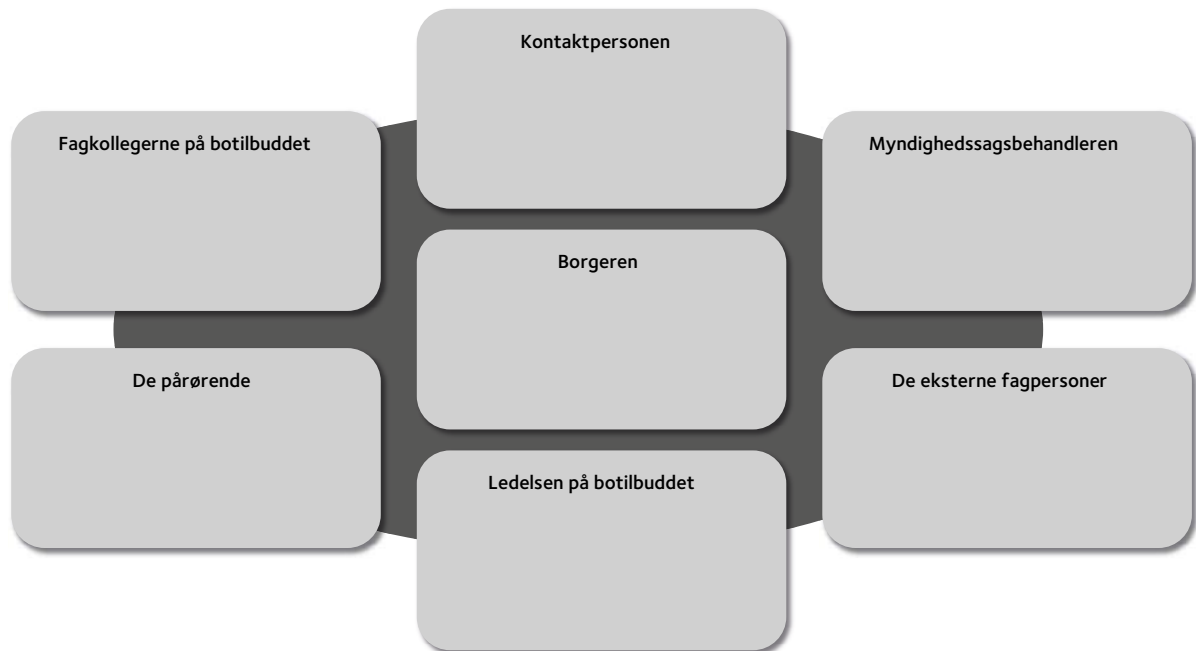
I søjle 3 har I sat gang i at træne færdigheder, tilpasse jeres pædagogiske indsats og sætte kursen mod den ønskede udvikling sammen med borgeren. Jeres opgave har lydt på løbende at tilpasse målene – og løbende afdække, registrere og analysere, så borgeren kan udvikle sine færdigheder. Når I arbejder med at skabe ændring og udvikling i borgerens tanker, handlinger og følelser, er det vigtigt, at I overvejer følgende:

-
- Er borgeren motiveret for målet?
-
- Kan borgeren se sig selv i udviklingsprocessen?
 - Har borgeren den fornødne viden om det, der skal sættes i gang?
 - Har borgeren behov for et visuelt støttesystem?
 - Har I sikret jer, at arbejdet tager udgangspunkt i borgerens grundvilkår?
 - Har I formuleret målbare mål og delmål for udviklingen?
 - Har I fastlagt færdighedstræningens aktiviteter?
 - Følger I løbende op og sikrer, at I har et fælles overblik over borgerens udvikling?
 - Er målene formuleret positivt?
 - Står det så vidt muligt klart for borgeren, hvornår et mål er nået?
 - Står det så vidt muligt klart for borgeren, hvilke færdigheder der skal øves?
 - Fejrer I de små succeser med borgeren?
 - Er det obligatoriske KRAP-redskab - **måltrappen** - blevet anvendt og er anvendelse af øvrige redskaber i manualen overvejet grundigt?
-

Refleksionsspørgsmålene ovenfor udgør minimumsrefleksioner, som understøtter kvaliteten af arbejdet i søjlen. Listen er dog ikke endegyldig, og det er vigtigt, at I løbende vurderer, hvilke opmærksomhedspunkter der kan være for netop *denne borger i den givne situation*.

6 Roller og ansvar

Når man i et botilbud bruger metoden KRAP til at arbejde med at skabe positive ændringer for borgerne og botilbudets praksis, vil forskellige personer have særlige roller. I kan bruge nedenstående figur til at klargøre ansvar- og rollefordelingen, således I skaber en fælles forståelse for, hvordan de enkelte personer særligt bidrager til arbejdet med KRAP.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

November 2018

